

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR LANGZI JENŐ

TÁRSZERKESZTŐ: DR KADOSA MARCEL

Erdélyi Viktor: A magyar Kartellek.

A petróleumkartell.

A szénkartell árpolitikája, – mint arra előzőleg reámutattunk, – elsősorban a kisemberek és az állami vállalatok ellen irányul. A szénkartell hatalma a detaildadásnál és a közszállításoknál érvényesül. Hasonlót állapíthatunk meg a petróleumkartellről is, – bizonyos megszorításokkal.

A petróleum mint a legelterjedtebb világítószer az apró háztartásokban játsza legnagyobb szerepét. A villanyos- és gázvilágítás kiszorította a városok periferiájára, a vidékre, az acetilén a vidéki úrilakokból szorította ki a nép közé. De a szegény emberek körében ugyancsak elterjedt. A petróleumkartellnek van aránylag a legtöbb adófizetője és ezeket a legszegényebb néposztályokból verbuválja. Magyarországnak van néhány olyan „boldog” vidéke, ahol a nagy nyomor útját állja a legtöbb kartell hódító felvonulásának, – de a petróleumkartell finom ujjai elérnek a legszegényebb kunyhókig is.

A petróleumkartell sok tekintetben eltér a többi kartelltől és tipikusan osztrák-magyar érdekszövetség, – úgy összetételét, mint működési irányát tekintve. A petróleumipar nyersanyagát, a földolajat a monarchiában csak Galícia szolgáltatja. Galiciában, a földolajbányák szomszédságában vannak a legjelentősebb finomítók és ezek előnyös helyzetüknél fogva is oly hatalmas versenytársai a monarchia távolabb fekvő finomítóinak, hogy minden téren döntő szavuk van.

A nyerstermelők, vagyis a földolajbányák tulajdonosai három csoportba oszthatók. A legfontosabb csoportba tartoznak azok a bányatulajdonosok, akik egyzersmint finomítókkal is bírnak. A második csoportot a nagyvállalkozók alkotják, míg a népes harmadik csoportba a kisebb vállalkozók tartoznak. A piacra természetesen csak a két utóbbi csoport termékei kerülnek és ezek meglehetősen ki vannak szolgáltatva a finomítók önkényének. Bár a termelési árak az utóbbi időben meglehetősen emelkedtek, a földolaj árai évről-évre sülyednek. Az utóbbi tíz évben a következő volt a földolajárak alakulása:

1900-ban 6.25 korona, 1901-ben 5.40 korona, 1902-ben 3.10 korona, 1903-ban 3.60 korona, 1904-ben 3.44 korona, 1905-ben 2.85 korona, 1906-ban 2.72 korona, 1907-ben 3.20 korona, 1908-ban 1.60 korona, 1909-ben 1.14 korona.

1909 óta emelkedtek ugyan a nyersolajárak, de ezt váratlan mellékkörülmények okozták.

Hogy a petróleumipar helyzetét megismerhessük, vázolnunk kell elsősorban a kartellnélküliség idejét. Az osztrák-magyar petróleumkartell 1907 május elsején felbomlott és a finomítók között heves árharc ütött ki. Ebben az időben elegyedett a harcba a Standard Oil Co. is. Az amerikaiak elsősorban a német piacról akarták a monarchia petróleumtermékeit kiszorítani, de csakha-

mar áthelyezték a küzdelmet a monarchiába. Megalakították a Vacuum Oil Co.-t, amely két modeling nagyarányú finomítót épített és kéréssel indította meg. Az abnormisan alacsony nyersolajárak mellett a finomítók egyideig bírták a harcot, de csakhamar végzetesen megváltoztak a körülmények. A galíciai olajmezőkön egyre fokozódott a termelés és a termelők az alacsony árak mellett mégsem bírták nyereséget elérni. A finomítók minden erejükkel leszorították a nyersolaj árát és a nyerstermelők kritikus helyzetbe jutottak. Az amerikaiak ki akarták használni a helyzetet és megállapodtak a nyerstermelőkkel, hogy átveszik összes termelésüket magasabb egységáron, de csak abban az esetben, hogyha a nyerstermékek értékesítését teljesen nekik engedik át. A tizenkettedik órában az osztrák kormány, lépett közbe, hogy a finomítókat a veszedelmes konkurrenstól megszabadítsa. A keleti vasutvonalakon meghonosította a nyersolajjal való fűtést és nagy mennyiségű nyersolajat vásárolt össze. Ez által a túltermelés káros hatásai enyhültek, a nyersolajárak emelkedtek, de a petróleumipar helyzete alig javult. A magasabb nyersolajárak mellett a finomítók már nem bírták az árharcot és különösen az export tén nagy veszteségeket szenvedtek. Az osztrák kormány kedvükért üldözőbe vette a Vacuum Oil Co.-t, megvonta összes kedvezményeit és minden téren üldözte. Csak-hogy a petróleumipar bajain mindez nem segített

A belfogyasztás fokozatosan fejlődött. A fejenkénti petróleumfogyasztás volt:

1906-ban	5.22 kgr.
1907-ben	5.39 „
1908-ban	5.97 „
1909-ben	5.93 „
1910-ben	6.03 kgr.

de a finomítók fejlődésével nem tartott lépést. 1911 elején a következő volt a helyzet:

1. A monarchia finomítói be voltak rendezkedve összesen 20 millió métermázsza nyersolaj feldolgozó-sára.

2. A nyersolajtermelés csak 14.5 millió métermázsza volt.

Igaz ugyan, hogy ezen lehetett volna segíteni azáltal, hogyha a szomszédos Romániából hozhattak volna be nyersolajat, csak-hogy a finomítók a kartelles időkben magas védvámokat eszközöltek ki és ezek most meggátolták a megoldást.

3. A belfogyasztás fedezésére mindössze 8 millió métermázsza nyersolaj feldolgozása volt szükséges és az exportot majdnem lehetlenné tette az amerikaiak versenyé.

Ilyen körülmények között jött létre 1911 július 25-én az osztrák-magyar petróleumkartell, amely a maga nemében egyedül áll még a mi exotikus kartelljeink között is. A kartellben húsz osztrák és kilenc magyar finomító vett részt és ezenkívül még egy csomó ki-

sebb finomítóval külön megállapodást kötöttek. A kartellben résztvevő magyar finomítók közül nevezetesebbek:

1. Az „Apolló”, amelyben a Hitelbank emberein kívül az osztrák Max Garwey-csoport vezetői érdekeltek.

2. Az „Orsovai”, amelyben a hatvani Deutschok mellett az osztrák Fantók szerepelnek.

3. A Hitelbank vállalatainál fiumei és brassói finomítói.

4. A Kereskedelmi Bank fiumei vállalata.

A kartellben egyesült finomítók 1,025.500 korona alaptőkével megalakították a *Petróoleum-Produkte Betriebs Ges. m. b. H.*-ot, amely a termékek eladásával foglalkozik. A kartellnek kéz alatt tagja az osztrák korjmány is, amennyiben drohobyci telepének melléktermékei¹⁾ csak a kar teliközpont révén értékesíti.

A kartell főképen az exporttörekvések istápolására alakult, vagyis csakis osztrák gazdasági célokat szolgál. Magyarországi finomítóknál nem jöhet számításba az export, amint a következő összeállítás is mutatja.

Behozatalunk Ausztriából

Nyersolaj	3.5 millió métermázsa
finomított	0.5 millió métermázsa

Kivitelünk Ausztriába

nyersolaj	0.2 millió métermázsa
finomított	0.2 millió métermázsa
összes behozatalunk (finomított)	0.5 millió métermázsa
összes kivitelünk (finomított)	0.27 millió métermázsa.

Ezenkívül nem is érdekünk a kivitel, mert a magyar finomítók összes termékeiket el bírják helyezni itthon is. Különösen a mai viszonyok között a belföldi kontingens fedezése kitűnő üzlet. Egy vagon nyersanyag és feldolgozása átlag 950 koronába kerül és a termékek értéke 1555 koronát tesz ki. Vagyis a finomítók nyernek vagononként 605 koronát. Annál nagyobb érdeke a kivitel az osztrák finomítóknak. Az osztrák finomítók termelésüknek alig 20 százalékát tudják belföldön elhelyezni és ezért reájuk nézve egyenesen életkérdés az, hogy termékeiket exportálhassák. Az export azonban vad árharcot is jelent, mert a monarchia 35 koronás áraival szemben az amerikaiak Hamburgban 17 koronáért adják a petróleumot.

Ebből a nehéz helyzetből az osztrák finomítókat a magyar finomítók segítették ki. A kartellszerződés alapja ugyanis a kiviteli premium. A kartellben egyesült finomítók kötelezték magukat arra, hogy minden itthon eladott métermázsa petróleum után 4 koronát fizetnek a kivitel támogatására. És a kartell eredményei csakhamar mutatkoztak is. Az árak 27 koronáról 35.5 koronára, majd 40 koronára emelkedtek és az aránytalan különbségből a finomítók szívesen fizették a 4 koronát. Azaz, hogy egyes finomítók nem nagyon szívesen tették, de kénytelenek. A Hitelbank finomítói nem idegenkedtek ettől a hadisarctól, mert osztrák testvérvállalataik révén a kiviteli premiumok visszatérültek. A többi nagyobb finomító osztrák petróleum-érdekcsoportok kezeiben vannak és így ezek sem hoztak áldozatot. A néhány független magyar finomító pedig örvendett, hogy megszabadult az osztrák finomítók konkurencijától és kénytelenségből elfogadta a nehéz feltételeket.

*) A termékeket, vagyis a fűtőolajat maga használja fel a keleti vasútvonalaknál.

De sokkal súlyosabb az áldozat a fogyasztók szempontjából. A magyarországi finomítók 1¼ millió métermázsa petróleumot gyártanak és ez után öt millió koronát fizetnek osztrák kollegáiknak. Ezt az öt millió koronát a magyar petróleumfogyasztókön vasalják be. A magyar fogyasztók kénytelenek ezt az öt millió koronát kiizzadni, csakhogy az osztrák finomítók egészségtelen exportpolitikája teljes csődbe ne kerüljön.

És ezt a fosztogató politikát nagyban támogatják a védővámok. A nyersolajbehozatal kilencedfél korona vám sújtja¹⁾ és csak a brassói-, azaz orsovai finomítók kedvéért engedték meg 200.000 métermázsanak alacsonyabb (1.52 korona) vámtételek melletti behozatalát. A világítás céljaira szolgáló petróleumot 11 korona vám védi, a nehéz olajakat 12 koronás vám, a szénbányák kedvéért pedig a fűtési célokra szolgáló maradékokra (residuumok) is hét korona vám esik. Ugyancsak óriás vámtételek (16-20 korona) védik a paraffint a külföldi konkurencia ellen, csak a gyufagyárak élveznek kivételes, – 7 koronás – kedvezményt. Ez a magyarázata annak, hogy miért kétszer drágább a a petróleum Budapesten, mint Berlinben. Berlinben amerikai és román petróleumot használnak, míg mi kénytelenek vagyunk a Hitelbank és osztrák érdekcsoportja drága petróleumát fogyasztani.

És a nyomor megadóztatása folytatódik. A petróleumot 13 koronás fogyasztási adó terheli, csak az ipari célokra szolgáló petróleumtermékek adómentesek.

Hiányos volna a kép, hogyha nem foglalkoznánk a Hitelbank magyarországi petróleumkutatási akciójával. A legkiválóbb szakértők egyhangú véleménye szerint Erdélyben és a Felvidéken a legjobb kilátásai vannak a petróleumkutatásnak. A múlt század nyolcvanas éveiben már megindult a racionális kutatás és pedig meglehetősen sikerrel. A Hitelbank rossz szemmel nézte ezt az akciót, félt, hogy a magyar petróleum ártani fog petróleumérdekeltségüknek. Azonkívül osztrák testvérintézete is rettegett az új konkurenciától és ezért elhátározták, hogy lehetetlenné fogják tenni a petróleumkutatást. A különös tevékenység meg is indult és a Hitelbanknak rövid idő alatt sikerült az egész akciót agyonütni.

De menjünk sorra. Stawenov lovag 1886-ban Körösmezőn megalakította az „Első Magyar Petróleumkutató Társaság”-ot. Maga 120.000 forinttal vett részt az alapításban. Az új vállalat még abban az évben megkezdte a „Ferencz József” kutatófúrás lemélyítését. 58 méter mélységben elérték az első petróleumszintet, 62 méter mélységben a másodikat, 82 méter mélységben a harmadik petróleumszintet érték el. Kevés volt a pénzük és azért nem rendezkedhettek be a kiaknázásra. De az elért eredmények alapján bátran remélhették, hogy kapnak pénzes társat.

Kaptak is. A Magyar Általános Hitelbank sietett a „segítségükre”. 1888-ban „Magyar ásványolaj részvénytársaság” cég alatt új vállalatot alakított a Hitelbank, amely az előbbi társaságot magába olvasztotta. Az új vállalat két helyen fűrt. Az egyik helyen 234 méterig, eredmény nélkül. A második helyen, 150 méter mélységben petróleumra bukkantak. Ez nem tetszett a Hitelbanknak, mert ő nem akart eredményeket. Egyszerűen azért vállalkozott, hogy az itteni konkurrencst el tegye láb alól. Azzal a kifogással, hogy a petróleum nagyon kevés, dinamitpatronnal akarták a fűrőjuk fe^nekének kőzetét szétrombolni. A terv sikerült. A dinamitpatron megakadt a fűrőjukban, és a munkát abba kellett hagyni. És ezzel a Hitelbank elérte első sikerét a

*) Átlag háromszor oly nagy összeg, mint az áru tényleges értéke!

magyar petróleumkutatás terén, kompromittált egy magyar petróleumvidéket. 1889-ban a Hitelbank égisze alatt létrejött vállalat *pénzhiány folytán felszámolt*. És Kőrösmezőn sokáig senki sem akart próbálkozni. Ki merne belefogni egy olyan vállalkozásba, amelybe a Hitelbank belebukott?

Rövid idő múlva a vállalkozók Dragomérfalva iránt kezdtek érdeklődni. Itt a környék lakossága már régebben is merített apró kutakból petróleumot. A vidéken árusították. De nem tudtak boldogulni. „Nem volt elég hordójuk” ... – írja Oculus. Szóval a vállalkozók szegény ördögök voltak. Amíg ezek vergődtek, addig nem érdeklődött a Hitelbank a terület iránt. De a kilencvenes években már híre kelt a dragomérfalvai petróleumnak és tenni kellett valamit. A Hitelbank maga nem mert ebben az esetben fellépni. A közeli Kőrösmezőn vitt szerepe után feltűnő lett volna ugyanolyan játékot megismételni Dragomérfalván is. 1893-ban a berlini *Discontobank* egyik embere kezdett fúrást Dragomérfalván. Nagy reklámmal, gőrgtűz mellett folyt a munka, de 85 méter mélységben beszorult a fúró. A berlini vállalkozó kintlódott egy darabig a fúróval, de amikor az érdeklődés megcsappant, itt hagyott fúrót, rudat és hazautazott Berlinbe. A második esetben is sikerült a Hitelbankék terve.

Közben megváltoztak a viszonyok a petróleumkutatás terén. Böckh János, a Földtani Intézet első igazgatója, *ajánlotta figyelmébe* Wekerlének a magyar petróleumkutatás kérdését. Wekerlének tetszett az eszme és a petróleumkutatást minden magyar betegségek univerzális gyógyszerével, szubvencióval akarta lábraállítani. 1894-től kezdődőleg évente 100.000 koronát vett fel erre a célra a költségvetésbe. Wekerle még akkor nem tudta, hogy a Hitelbank attól fél, hogy a magyar petróleummezők feltárása által kitűnő eredménnyel dolgozó finomítói konkurenst kapnak. Pedig a Hitelbank résen volt. Rövid idő múlva, ahogy Wekerle akciója következtében az általános érdeklődés a petróleumkutatás felé fordult, a Hitelbank megalapította kis kontravállalatát, „Részvénytársaság kőolaj kutatására” cég alatt. A vállalat alaptőkéje 400.000 korona volt. A „Részvénytársaság . . .” csakhamar akcióba is lépett. Amikor Adda Kálmán geológus, a kormány megbízásából megvizsgálta a komarniki, sárosmezei petróleumterületet és azt jónak találta, a Hitelbank vállalata „kutatni” kezdett. 1899 szeptemberében kezdtek meg a fúrást *állami szubvencióval*. Előbb csak tapogatózva, lassan mertek fúrní. Félték, hogy tényleg találnak petróleumot és azt majd nem bírják elzárni. Az év végéig csak 114 méterre haladt a fúrás. Miután eddig nem találtak petróleumot, most már merészebben hatoltak lefelé. 420 méternél földgáz tört ki. 554 méter mélységben a folyton ömlő gáz már petróleumot is hozott a felszínre. Naponta 70 hordó petróleum folyt ki magától és a Hitelbank emberei kétségbeesett erőlködéssel fúrtak tovább. Sikerült a petróleumszinten áthaladniuk. Beletört a fúrójuk, de a siker megvolt. 635 méter mélységben új petróleumszintet értek el. Valami keveset merítettek, de azután lefúrtak 801 méterig és beszüntették a fúrást. Az igazság kedvéért meg kell említsük, hogy ebben az esetben gavallérnak mutatkozott a Hitelbank, mert csak 800 méterre volt szubvenciója. Egy métert saját költségére fúratott.

A manőver sikerült és a Hitelbank megcsinálta a mérleget:

Kaptam: X + Y szubvenciót.

Kiadtam: X koronát a fúrára.

Nyereség: Y korona + a komarniki petróleumzóna kompromittálása.

Miután azonban a „Részvénytársaság . . .” nem akart feltűnően, mindig ugyanazon sablon szerint eljárni, ezután a siker után egy bánya jogász tanácsára a bányatörvény hézagaiba kapaszkodott. A jobbnak gondolt petróleumterületeket zártkutatmányokkal foglalta le és várta.

Az első zsákmány csakhamar jelentkezett.

1898-ban Reuss Herceg mikovai és rakitóci birtokán komoly, alapos petróleumkutatási munkálatokat kezdett. Nem verte a dobot, nem kért szubvenciót, nem hívott nagyképu szakértőket, hanem előbb apró, 10-15 méter mély kutakat ásott. A csekély mélységű kutak legtöbbszörében találtak is petróleumot. Ezen sikerek alapján 1900-ban mélyfúrást akart kezdeni.

Ekkor lépett a porondra a Hitelbank. Volt Mikován két zártkutatmánya, amelyekkel beékelődött a herceg jogosítványai közé. Ezek alapján tiltakozott az ellen, hogy a herceg *az ő területén* fúrjon. A herceg előbb perre akarta vinni a dolgot, de megmagyarázták neki, hogy ezen az utón a Hitelbank ellen nem ér célt.

– „Jó, hát majd ezentúl csak vadászni járok magyarországi birtokomra” – mondotta a herceg és hallani sem akart többé a petróleumkutatásról.

A Hitelbank megvolt elégedve a sikerrel. Mikovai területein ugyan kapavágást sem tett, de zártkutatmányait a legújabb időkhöz fentartotta 2839. azaz 2840. bkps. sz. a.

A jogfosztás ellen kikétek a bel- és külföldi lapok. De mit törődik ezzel a Magyar Általános Hitelbank.

Még alig heverte ki a Hitelbank a mikovai harc fáradalmait, máris újra kellett szervezkednie. A máramarosmezei luhi petróleumterületen dr. Bantlin Ágoston ért el sikereket. Azokat kellett megakasztani. A luhi petróleumterület kiválóan fontos, ott már a nyolcvanas években annyi nyersolajat találtak, hogy a közelben finomítót is építettek feldolgozására. Később Pázmándy Dénes holmi angol spekulánsokkal próbálkozott, és amikor ezek elvonultak, dr. Bantlin vette bérbe a területet. 1897-től 1902-ig négy mély fúrást létesített és mind a négyben elérte a nyersolajszintet. Amikor a petróleumbányászat megindulóban volt, a huszonnegyedik órában előállt a Hitelbank zártkutatmányával. A vitás ügy bíróság elé került, dr. Bantlin pörvesztes lett és a Hitelbank boldogan szüneteltette tovább is a luhi petróleumterületet. Lefoglalt minden talpalatnyi petróleumterületet az országban és éberan ügyelt arra, hogy valahogy felszínre ne kerüljön a magyar petróleum.

Két éve állami monopólium a petróleumkutatás Magyarországon és két év óta mindenkori kormányaink jóakaratótól függ a kérdés megoldása. A Magyar általános Hitelbankkal szemben pedig kormányaink nem szoktak erélyesen fellépni. Vagyis a közönség továbbra is ki lesz szolgáltatva a kartellnek, amelynek senimi köze sincs a magyar iparfejlesztéshez.

Az angol orvosok harca a munkásbiztosítás ellen.

Szívósságában és arányaiban szinte példátlan az a harc, amelyet az angol orvosok vívnak ezidőszert az munkásbiztosítási törvény ellen, amelynek néhány hét múlva már életbe kellene lépnie.

Az eszes és előrelátó Lloyd George e szívéhez nőtt törvény megalkotásánál elkövette azt a nagy hibát, hogy gazda nélkül csinálta a számadást. Minden munkásbiztosítás végeredményében az orvosi tömegmunkára alapított intézmény és amikor Lloyd George a törvényét megalkotta, éppen erről az egyről feledkezett meg,

hogy e tömegmunkát végző testülettel is tisztába jött volna, ő egyszerűen felvett egy bizonyos összeget az orvosok honorálására és miután az összeg nem volt éppen kicsiny – 6 shilling minden biztosított tag után évente – nem is gondolt arra, hogy e kérdés körül bonyodalmak támadhassanak.

Az orvosok között azonban valóságos lázadást keltett a törvény. Az orvosszövetség kimondotta, hogy létérdekeiben látja magát veszélyeztetve a törvény által és a kari becsület alá helyezte a munkásbiztosítás intézményének teljes boykottját. A kormány pedig nem sokat törődött a dologgal, mert abban a véleményben volt, hogy a kellő pillanatban mégis lesz elegendő orvos, aki a nem megvetendő javadalommal járó állásokat elfogadja.

Minél közelebb jött azonban az életbeléptetés ideje, annál kritikusabbá vált a helyzet. A kormánynak látnia kellett, hogy abszolúte nem lesz képes az orvosszövetséggel boldogulni. Erre elkezdődött az alku. A 6 shillinget felemelte a kormány minimális 6½ shillingre, az orvosságtételt 1½ shillingre és fél shillinget állapított meg a különleges gyógyszerekre, amiből ha marad, a maradvány az orvosé. Ezen kívül fél shillinget kapnának az orvosok minden beteg. tag után évente a szanatórium benefit fundból, úgy hogy biztos javadalmuk tagonként 7 shilling lenne. A kormány számítása szerint ez átlag 600 font sterlinget, mintegy 14500 korona jövedelmet jelentene évenként az orvosoknak. Ennél nagyobb áldozatra a kormány nem volt hajlandó és Lloyd George kijelentette, hogy ha ezt a végső ajánlatát nem fogadják el az orvosok, akkor fix fizetéssel fog 5000 orvost alkalmazni.

Az orvosszövetség megszavaztatta a tagjait abban a kérdésben, hogy t. i. vállaljanak-e bizonyos feltételek mellett szolgálatot a munkásbiztosítási törvény alapján. Az összvazás több mint 180 ezer szavazat mellett egészen picinyke, csupán néhány szónyi többséget adott az igenlő álláspontnak. Éhez képest az orvosszövetség vezetősége kimondotta, hogy a kormány ajánlatát elveti, de nem zárkózik el a további tárgyalások elől. A maga részéről e tárgyalások alapjául a következő követelményeket jelölte meg:

1. A munkásbiztosítási törvény nem terjedhet ki azokra, akiknek heti 2 font sterlingnél nagyobb jövedelmük van.
2. Szabad-orvos választás.
3. A biztosítás szerve önálló szervezet legyen és ne a „friendly societies”.
4. Az orvosok elleni ügyekben csakis orvosi testületek legyenek jogosítva dönteni, nem pedig laikusok.
5. Kellő számú orvos-tag az ellenőrző szervezetben.
6. Orvosságot az orvos legyen jogosítva adni a betegeknek az erre rendelt szervezet által megállapított árban.
7. Nyolc shilling minden tag után évente.

A kölcsönös ajánlatok megbeszélése véget az orvosszövetség a választmány 5 tagját küldötte ki, akik most Lloyd George-szal személyes tanácskozásokat folytatnak, amelyek eddigelé még nem vezettek eredményre, bár az orvosok között is van már egy kisebb csoport, amely Dr. Edmond indítványára ideiglenesen némiképp mérsékelt feltételek mellett is megkezdendőnek tartja a működést, a végleges rendezést későbbi időre halasztva.

A kormány mindenesetre végtelen szorult helyzetben van, mert a választmány kiküldött tagjai sincsenek feljogosítva megállapodást létesíteni. Amíg pedig a szövetség a tagjait újból megkérdezi és esetleg megszavaztatja, akkorig elmúlik a törvény életbeléptetésének az ideje. Így nem lesz más hátra, mint az, hogy a munkásbiztosító pénztárak orvosi kezelés helyett egyelőre nagyobb segítyeket nyújtsanak tagjaiknak, hogy maguk fizethessék az orvost.

Ez pedig az intézmény kudarcát jelentené.

A kereskedő túlterhelése

A kereskedő túlterhelése: egész joggal jellemzik így kereskedelmi szaklapjainak a Lukács-Teleszky-kormány adópolitikáját. Ez az üldözési düh teljes meztelenségében mutatkozik a most beterjesztett költségvetés nem őszinte adataiban is. Ez ugyanis azt akarja elhitetni az országgal, hogy az adóteher 1913 január 1-től csökkenni fog. Amilyen igaz ez a földbirtokra nézve, éppen olyan valótlanság a kereskedőkkel szemben. Ma már csak a vak nem látja, hogy az egész adóreform terhe a kereskedő és iparos nyakába fog szakadni. Azt állítani, hogy a kereskedő adóterhe kisebb lesz, kissé vakmerő állítás. Hiszen a kereskedők adója kontingentálva van, a kontingens magasabb összeg, mint az eddigi bevétel, micsoda köntörfalazás tehát azt állítani, hogy a kereskedő adója csökkenni fog!

A pénzügyminiszter költségvetésében a földadóból származó bevétel ugyanolyan összeggel van preliminálva 1913-ra, mint amennyit a földadó összege az előző években tényleg kített: kerekén 71.000.000 koronában. Ámde ma már mindenki tisztában van azzal, hogy ez az adat hamis, hogy a földadónak az eddigi 25-5%-ról 20%-ra való leszállítása folytán itt mintegy 10 millió korona deficit fog mutatkozni. Megállapította ezt a tényt a kormány javaslatának előadója, Hegedűs Lóránt úr, a kiváló pénzügyi tekintély, a Magyar Gyáripárban írt egyik cikkében. De megállapították ezt a tényt maguk az agrárius körök is. Mindenki, aki csak a legfelületesebben is foglalkozott ezzel a dologgal, tudja, hogy a művelési ágakban beállott változások keresztülviteléből, valamint az eredetileg tévesen történt osztályozások kiigazításából származó bevétel-többlet megközelítőleg sem fogja pótolni a bevételnek azt a csökkenését, mely az adókulcs leszállítása folytán áll elő.

Hogy a földadótörvény által elrendelt kiigazítási munkálatok milyen szűk terjedelemben vitettek keresztül, arra nézve alig tudunk jellemzőbbet mondani, ami – ha idézzük azt a beismerést, amely a nagybirtokosok lapjában a Köztelekben látott napvilágot: „Ki kell azonban mondanom, – írja a Köztelek – hogy sajnos, miszerint a törvény ezen felhatalmazását (t. i. a tiszta jövedelmi fokozatok aránytalanságainak megszüntetését) – a végrehajtás nagyobb mértékben igénybe nem vette, mert a legtöbb régi tiszta jövedelmi fokozatoknak a megtartása nem engedte meg azt sem, *hogy az igénybe vett változtatások jelentékenyebbek legyenek, minek folytán a tiszta jövedelmi fokozatok folytán fenálló aránytalanságok a jövőre nézve is legnagyobb részt megmaradnak*.....A művelési ág változások által előállott nagyobb változások figyelembevétele mellett *sem hisszük, hogy a 20%-ra leszállított földadókulcs mellett a törvényben kontingentált eddigi 74 millió korona földadó elérhető legyen, sőt tartunk tőle, hogy az igen jelentékeny hiányt fog felmutatni.*”

Ez teljesen elegendő. A „Köztelek” szakértője azt hiszi, hogy a 20%-os kulcs mellett igen jelentékeny hiány fog mutatkozni. Ezek dacára a költségvetés[^], szemethunyván az előtte kétségtelenül szintén jól ismert eme tény előtt, a földadóból beszédhető összeget ugyanolyan összegben veszi előirányzatba, mint amennyit az eddig, *a 25½ kulcs alkalmazása mellett* tényleg kített.

Nem akarunk mi ezen a helyen azzal bőven foglalkozni, hogy micsoda könnyítéseket, micsoda kivételes rendelkezéseket tartalmaz az adóreform a földbirtokra nézve, de néhány számadatot lehetetlen elhallgatnunk. Az első kataszter 1876-ban készült és ennek alapján az ország bevétele földadóból 71.000.000 korona volt.

1013-ban tehát majdnem 40 évvel később, nem fog ez a bevétel többet kitenni, mint 65,000.000 koronát. Már most kérdezzük meg bárkitől, képzelhető-e a kiváltásos helyzetnek kiáltóbb ténye ezeknél a számadatoknál. 1870-ben Magyarországon (Horvát-Szlavonorszá-
gok kivételével) 12,380.000 katasztrális hold volt megmivelve, 1911-ben 17,000.000, tehát az emelkedés 4,620.000 katasztrális hold.

A megmivelt területek hozadéka 1870-ben 1.062,380.000 koronát tett ki, ellenben 1910-ben már 2.183,867.000 koronát. *Az emelkedés 1.121,487.000 koronát tesz ki, vagyis több mint 100%-ot.*

Több mint 100%-ot emelkedett a föld hozadéka! A földadónak tehát nem 71 millió koronát, hanem 2-szer 71.000.000 koronát kellene kitennie. De egyszer 71,000.000 koronát sem tesz ki, hanem kevesebbet néhány millióval! Ez rettenetes.

Itt nem arról van szó, a földadó kulcsának a lezállítása, kinek a műve. A mostani kormányé-e, vagy a koalícióé. A mostani kormánynak módjában állott a koalíció végzetes lépését helyrehozni. Mi nem bűnbakot keresünk, hanem pontos tényeket akarunk megállapítani.

A magyar állam háztartása azonban folyton nő. A hiányt tehát pótolni kell valahonnan. Abból, hogy a földbirtokos kevesebbet fog fizetni, matematikai bizonyossággal következik, hogy a kereskedő és az iparos, a dolgozó és munkás rétegek meg többet fognak fizetni. Ha a földjárdék adóterhe csökken, akkor a többi jövedelmi osztályok adóterhe szükségképpen emelkedni fog. Ez a következtetés csak akkor nem állhatna helyt, ha az államháztartás egész terhe csökkenne. De mert nem csökken, hanem szédítő arányokban emelkedik, kell, hogy az a minus, amely az egyik osztály terhének könnyítése által áll elő, fedeztessék a többi osztályok terhének fokozása által.

És mégis azt akarja a kormány elhítenni velünk, hogy a kereskedő adója is csökkenni fog. De hogy itt egy hamis játék folyik a kereskedő, az iparos és a munkásosztályok bőrére, arra nézve hasonlítsuk össze azt a nyilatkozatot, amelyet a miniszterelnök ur a betegápolási pótdó felemelése ellen tiltakozó küldöttség előtt tett, azzal a nyilatkozattal, amelyet az ő munkatársaihoz, az adókiadó szervekbe intéz. Az általános kereseti adó végrehajtása tárgyában kiadott 1912. évi 28000. számú miniszteri utasítás 35. §-a a többek között ezt mondja: „az adókiszámítási javaslatok készítésénél különös gond fordítandó arra, hogy azok a tényleges keresetnek megfeleljenek; mert az adóátételnek mérséklése is ennek a célnak az előmozdítása végett történt, nem, pedig az eddigi adótehernek a lezállítása érdekében.”

Így beszél az utasítás. Aki ezek után is elhiszi, hogy a kereskedő és iparos adóterhe csökkenni fog, annak naivságát őszintén irigyeljük.

Előttünk az ellenkezője abszolút bizonyos. A kereső osztályok adóterhe emelkedni, a nagybirtok adóterhe csökkenni fog. Ide jutottunk Magyarországon, hatvan évre az egyenlő teherviselés nagy elvének kimondása után.

I.

Vajda Mihály: A trializmus francia megvilágításban.

René Gonnard, a lyoni egyetem tanára, a Revue politique et parlementaire utolsó számába hosszabb tanulmányt írt a trializmusról. A szerző, aki a múlt évben terjedelmesebb munkát írt a horvátországi viszo-

nyokról. („Entre Drave et Save” címen) és hosszabb időt töltött ottan, a magyarországi viszonyokkal is foglalkozott (lásd „La Hongrie au XXe siècle” c. könyvét, Paris, Colin 1908). így tehát megvolnának benne a kérdés objektív és egybefoglaló megítélésének a kellékei annál is inkább, mert az osztrák álláspontnak is alapos ismerője.

Az utolsó évtizedekben a nagy nemzetiségi küzdelmek következtében Európában igen elterjedt az a feltevés, hogy a Habsburg monarchia feloszló félben van és az erősödő trialista áramlatot is e szétszakadási processzus egyik tünetének tekintették. A szerző erélyesen szembeszáll e nézettel. Teszi ezt főleg az osztrák trialisták érveire támaszkodva, akik a trialista berendezéstől a központi hatalom erősödését, a monarchia terjeszkedési chanceinak növekvését és a magyarok „partikularista” törekvéseinek a gyengülését várják. Melyek a trialista törekvések okai és milyen formákban jelentkeznek azok – erre a két kérdésre akar a szerző megfelelni.

A monarchia területén történő délszláv államalakulás gondolata már a múlt század első felében jelentkezett az illirizmus alakjában. A Napoleon létesítette illír állam rövid életű volt, de az eszme túlélte és a 40-es években erős táplálékot nyert a szláv szellemi élet kezdődő renaissanceszában. A magyarosító törekvésekkel szemben támadt reakció is élesztette az elégtelenséget, amely 48-ban nyílt lázadásra készítette a horvátokat. De a magyar forradalom bukása után nem váltak valóra a horvátok reményei, és Ausztria halálansága rövid időre közelebb hozta őket a magyarokhoz. De már az alkotmányos formák épen nem szigorú betartásával létrejött 1868-iki kiegyezés – a Nagoda, meglehetősen lehűtötte a horvátok szimpátiáját és az elhidegülést gyűlöletté fokozta az azóta meghonosított korrupt, jogtipró és reakciós kormányrendszer, amely immár az alkotmányosság külső látszatának a megóvására sem törekszik. A horvátok, amely mértékben a magyaroktól eltávolodtak, oly mértékben közeledtek szerb és szlovén fajrokonaihoz, akikkel nyelvük teljesen, illetőleg csaknem teljesen azonos. A délszlávok gazdasági erősödése, kulturális fejlődése, nemzeti öntudatának kialakulása, valamint számbeli gyarapodása Bosznia és Hercegovinának a monarchiához való csatló-
lása révén szintén beleütközött a mostani államjogi berendezésbe és a dualisztikus szervezet szétrepesztése felé tendált. Mindezek a körülmények nagyban előmozdították a trializmus gondolatának elterjedését.

Mit jelent a trializmus, amelyre a délszlávok törekcsenek? Jelenti azt, hogy az 1867-iki kiegyezés alapján fennálló egyenlőjogú osztrák és magyar állam mellé egy harmadik, szintén egyenjogú szuverén délszláv állam lépjen, amely a következő alkotó részekből állna: a) Horvát-Szlavonországból, amely teljesen elszakadna Magyarországtól és lehetőleg Dél-Magyarország horvátok és szerbek lakta vidékeiből, b) Dalmáciából, amely jogilag úgysem Ausztriához tartozik, c) Bosznia és Hercegovinából, amelynek a délszláv államhoz való csatló-
lása révén elejét lehetne venni azoknak a viszálykodásoknak, amelyek e jogi hovatartozás szempontjából amúgy is vitás terület birtoka miatt Ausztria és Magyarország között keletkeznének és végül d) Ausztria délszlávok (horvát-szerbek és szlovének) lakta tartományai-
ból (a tengerpart, Krajna, Istria, Karinthia, Stájerország egy része). Az így létrejövő állam területe kb. másfélszáz ezer km² lenne, lakosainak száma 9-millió. Vájjon megvalósítható-e ez a program? Az a heves ellenállás, amelyei a magyarok kezdetől fogva kifejtek ellene, ezt mindenesetre jelentékenyen, megnehezíti, sőt tatián lehetetlenné is tenné, ha ellensúlyozá-

saképen az *osztrák politika* vezető köreiben nem támadna egyre határozottabb rokonszenv a trializmus iránt. Lichtenstein herceg, Schwarzenberg herceg etc., mellette nyilatkoztak és az istenben boldogult Lueger is hívének vallotta magát, mert kitűnő ellenszernek tartotta, a „judeo-magyar” törekvésekkel szemben. Az osztrákok ez állásfoglalásának mindenekelőtt gazdasági háttere van. Magyarország gazdasági fejlődése és indusztrializálódásának kezdődése egyre erősíti a gazdasági különválásra és az önálló vámterületre irányuló törekvéseket. Ha a trializmus valósággá lenne, az új délszláv állam *elvágná Magyarországot a tengertől* és Magyarország teljesen Ausztria gazdasági befolyása és uralma alá kerülne, mint ahogy ma van Szerbia. Az önálló vámterület így nem lenne megvalósítható és Magyarország teljes politikai függetlensége sem. A tanár úr még a hadsereg egységének a biztosítása szempontjából is előnyösnek tartja a trializmust, de amit evvel kapcsolatban elmond, az arra mutat, hogy az utolsó év magyarországi eseményei felől nincs kellőképpen tájékozva. Azt hiszi, hogy a magyar olygarchia még mindig küzd az uralkodóval a hadsereg egységének a megbontásáért és az uralkodó viszont az általános választójog ütőkártyáját tartogatja ellenük. Meglepő az a furcsa felfogás is, amelyet a pesti utcai forradalom megítélésénél nyilvánít, amelyre vonatkozólag felveti a kérdést, hogy az demokrata vagy forradalmi mozgalom, avagy *szláv és román eredetű nemzetiségi mozgalom eredménye-e (?)* Nem tudom, van-e arról a professzor úrnak tudomása, hogy Budapesten a románok és szlávok együttvéve összesen 4 százalékát alkotják a lakosságnak.

Ezután áttérhetünk arra a kérdésre, hogy a délszláv és osztrák trialista eszme azonos-e. A két álláspont nem fűdi egymást. Az eltérés a délszláv állam kiterjedésére vonatkozik. Az osztrákok abba szívesen beleegyeznek, hogy Horvát-Szlavonország, Bosznia, sőt Dalmácia is az új államhoz tartozzék, de már a régi osztrák tartományok átengedésétől idegenkednek. Ez az álláspont – amely túlnyomóan a magyar állam rovására szeretné a délszláv államot felépíteni és a magyarok ellenállása következtében nem volna rázkódtatások nélkül megvalósítható, – nem általánosan elfogadott osztrák álláspont és a szlávokat sem elégítené ki. Igen jelentékeny osztrák tényezők más felfogást vallanak, így többek között nem kisebb ember, mint a trónörökösünk, aki oly megoldás felé hajlik, amely a magyarok érdekeire is tekintettel lenne. Eszerint az új délszláv állam nemcsak a magyar állam testéből hasíthatnák ki, hanem Istriát és az osztrák tengerpart nagy részét etc. is magában foglalná, részben azért, hogy a katolikus elem túlsúlya az új államban biztosítható. *Magyarország kárpótlásul Galiciát és Bukovinát kapná*, mint szövetséges országokat.

Melvez lennének e berendezés előnyei Ausztriára nézve? Esősorban a trializmusból folyó már említett előnyök, hogy Magyarország szeparatista törekvéseit a délszláv állammal, emezét még Magyarországgal lehetne ellensúlyozni, továbbá hogy a tengertől elvágott Magyarország gazdasági függősége Ausztria irányában növekednék. A trializmusnak ez a formája, amely az új délszláv állami katolikus jellegét biztosítaná, egyúttal, kizárná, hogy az új állam kelet és dél felé, az orthodox oroszok és szerb bolgárok felé gravitáljon.

Ausztria pedig, amely így megszabadulna a szláv alattvalóinak nagyobb részétől; egy csapásra német többséggel bíró országgá válnék. így sokkal könnyebben menne a cseh- és morvaországi csehek elnémetesítése, e legveszedelmesebb szláv nemzetiségé, amely Berlin és Bécs közt épen a német nemzet szívébe ékelődik. A vi-

lágosan látó emberek a tanár úr szerint már régóta megjelölték azt a tendenciát, amely a monarchiát szláv állammá való átalakulás felé irányítja. Ez lesz a módja annak, hogy a monarchia a maga civilizatorius feladatát keleten elvégezhesse. A trializmus hatalmas lépés volna a fejlődés ez útján.

Reális-e ez az osztrák trialista álláspont, amellyel a trónörökösünk és a professzor úr rokonszenvez? E tekintetben sajnálatunkra homlokegyenest eltér a véleményünk a szerzőtől. Aligha hiszem, hogy Magyarországon szép szerével beleegyeznenek egy ily cserébe, amely a tengerpart elvesztésével járulna. De azt is valószínűtlennek tartom, hogy Ausztriában a trializmus ily koncepciója népszerűsége tudna szert tenni. A csehek aligha mennének be egy ily megoldásba; a németek se lelkesednének érte, mert nem volna alkalmas azoknak az eredményeknek a biztosítására, amelyeket a trializmustól várnak. Elsősorban nem csak minket, hanem Ausztriát is jó részben elvágná a tengertől az új délszláv állam. Aligha hihető, hogy Ausztria, amely oly kitartással és erélyesen küzdött a tengerparton az irredentista olaszokkal, most majd önként átengedi azt egy másik államnak. Ha pláne azt a postulatúmot is megvalósítanák, hogy Galiciát és Bukovinát Magyarországhoz csatolják, akkor a monarchia súlypontja kétségkívül erre az új Nagy-Magyarországra helyeződne, amelynek *egy magában több lakosa lenne* (kb. 27½ millió), *mint az új Ausztriának* (17 millió) és *az új délszláv államnak* (8-9 millió) *együttvéve*. A németek a tanár úr szerint kárpótlást találnának a csehek elnémetesítésében. Ezek azonban még mindig megmaradnának kb. 7 millióan; délen is megmaradna kb. ½ millió olasz. Ezeket fogja majd a 9 milliónyi németiség beolvasztani, amikor északon hatvan millió testvére nem tud elbánni három millió lengyellel? Ami a monarchia elszlávosodását illeti, ez nem is olyan általános és állandó jelenség; az utolsó tíz évben például Ausztriában a csehek valamivel, a szlovének és rutének pedig sokkal lassabban fejlődtek, mint a németek; nálunk pedig az összes szláv nemzetiségek, főleg a szerbek, lassabban fejlődtek – és pedig már évtizedek óta – a magyaroknál. A monarchia elszlávosodását az új berendezés nem minden tekintetben mozdítaná elő. Az új Magyarországon a szlávok a lakosságnak kevesebb, mint 40 százalékát alkotnák, az új Ausztriában 42-44 százalékát (a maiban több, mint 60 százalékát). Túlsúlyban csak a legkisebb ágamban lennének, amelynek a súlyát mindenestre csökkentené, hogy az egyik államnál több, mint kétszer, a másiknál több, mint háromszor kevesebb lakossal rendelkeznek. Az egysülvt itt csak a szomszédos délszláv népekkel való egyesülés útján lehetne biztosítani, amelyekhez, a nyelvi egység, gazdasági és kulturális fejlődés úgyis egyre közelebb hozná az új délszláv államot. A vallási szempont erei a, jövőben valószínűleg csökkenni fog a szlávok között is, mint ahogy gyengült a nvugateurópai politikában. Ami pedig Magyarország gazdasági alávettségét illeti, a gazdasági felszabadulás az egész új Magyarországnak, vagyis a birodalom *nagyobb részének* az érdekében állana és ez most már nem a meggyengült és megcsönkült Ausztriától függene, hanem legfeljebb csak a délszláv állam tudná megnehezíteni a tengertől való elzárással, amit kellő gazdasági és politikai retorziós eszközökkel meg lehetne akadályozni. Amint látjuk tehát, nagy-osztrák szempontból trónörökösünk és Gounard tanár terve nem lenne oly szerencsés, mint amilyenek első pillantásra látszik, sőt valószínűleg épen ez eszmével homlokegyenest ellentétes eredményre vezetne: a magyar birodalom túlsúlyára.

A trializmus egy ily koncepciójának a megvalósítása nem hiszem, hogy a monarchia nemzetiségi és szociális viszonyait tartósan rendezhetné. A monarchia délszláv kérdésének, valamint általában a nemzetiségi kérdésnek a sürgős megoldása kétségkívül életbevágó fontosságú, de a monarchia államainak, különösen pedig Magyarországnak a demokratizálódása és industrializálódása sokkal jelentékenyebb befolyást fog e kérdés megoldására gyakorolni, mint amekkorát Gonnard tanár ur neki tulajdonítani látszik.

Végül még csak azt akarom megjegyezni, hogy amekkora örömet éreztem azon, hogy a szerző Havass Rezső egyik németnyelvű füzetére hivatkozik, annyira meglepőnek találtam, hogy Seton Watson könyveiről említést se tesz.

Dr. Gustav Ratzenhofer: A háború.

– A Szociálpolitikai Szemle eredeti közleménye. –

– Utánnomás tilos. –

Lapunk német és francia kiadásának szerkesztője nemzetközi körkérdést intézett jeles férfiakhoz abban a kérdésben, hogy milyen szerepe van az erőszaknak így a háborúnak, forradalmak, streiknak, lincselésnek, párbajnak stb. a modern élet konfliktusaiban. A beérkezett feleletek közül külföldi kiadásunkat megelőzve közöljük a háborúra vonatkozó választát Dr. Gustav Ratzenhofernek, a nagy szociológusnak.

Ősidők óta két eszköz állott minden egyénnek és szociális csoportnak a rendelkezésére célja elérésében: a szerződés és az erőszak. Megalkuvás és erőszak: ez minden politikának a formája. Hogy a kettő közül melyik jöjjön alkalmazásba, erre az elv az irányadó, amely minden emberi tevékenységet szabályoz: az ökonomiai elv, amely szerint a kívánt eredményt a legkisebb áldozattal kell elérni. A harc áldozatait egybevetik a békés megállapodás árával és ez dönti el a kérdést: háború vagy béke?

Ha szegény nomádok gazdag törzsekre akadtak, akik osztozni szívesen lettek volna hajlandók, úgy csak egy módjuk volt arra, hogy birtokba vegyék az áhított javakat: az erőszak. Így az erőszak mint az érdekeltség eszköze végképen természetes jelenség, amely az állatvilágból az ősemberen keresztül a kultúrvilágig hatol be.

A kultúra új célokat ad a küzdelmeknek és új eszközöket, előmozdítja tehát az erőszakot. Másrészt azonban az észbeli fejlődés rá vezet, hogy célszerűbb az értékpusztító harcot elkerülni ott, ahol a kimenetele előrelátható: létrejön a megalkuvás a harc valószínű eredményének az alapján. A háború ritkább lett nem csupán azért, mert fejlettebb kultúrájánál nehezebben elviselhető, hanem azért is, mert a szembenálló erők arányának a megállapításához nem kell előbb csatát vívni, így jött létre a fegyveres béke.

Az erőszak azonban állandó funkciója a szociális életnek és az is marad. Az állam és a jogrend, az erőszaknak e termékei, nem ekzisztálhatnak erőszak nélkül. A civilizáció bensőleg attól függ, hogy miképpen érvényesül a szociális autoritás ereje a közérdek javára a lelkiismeretlenek áhítozása ellen. Mert mindég lesznek olyan emberek, akik előnyüket a környezetre való tekintet nélkül akarják elérni. A társadalom tehát nem nélkülözheti a karhatalmat és a büntetőjogot. Sőt meg kell állapítani, hogy a társadalomnak, amely az anti-

szociális egyénnel való harcot ma kevés energiával és minimális eredménnyel folytatja, a jövőben keményebb harci eszközökkel kell majd fellépnie, mint amilyenekkel eddig küzdött. Az erkölcsi alapon nyugvó energikus erőszak alkalmazására való képesség alapvető követelménye a civilizációnak. A jogosságért való harc a társadalom kártékony elemeinek lelkiismeretlensége folytán mindég az erőszak harca lesz.

De a nagyban való erőszakkifejtésnek, a háborúnak is állandó okai vannak. A kultúrnépek érdeellentétei a gazdasági- és népességi politika területén tiszta hatalmi kérdések.

Alárendelt jelentőségű konfliktusoknál az értékim élet érdeke előidézheti, hogy a vitát szerződéssel vagy valami választott bírósági határozattal elintézik. De semmiféle morál és semmiféle történelmi jog nem fogja rábírní az erősebbet, hogy lemondjon a gyöngébb ellenfél ellen elérhető biztos eredményről, se a gyengébbet, hogy életérdekekről lemondjon, amíg erő kifejtés még reménnyel kecsegtet.

De sőt az emberiség fejlődése szempontjából határozottan erkölcsösebb, ha erőszak által az állam- és népjogi viszonyok új rendje jön létre, minthogyha fentartunk olyan állapotokat, amelyek a természetes erőviszonyoknak ellentmondanak. Mert az egészségesnek, az erősnek az elaggott és elerőtlenedett történelmi jog feletti győzedelmén alapszik a morális és kulturális haladás.

A belső és a külső rend, a jogállapot és a hatalmak békekoncertje végelemzésben ugyanegy dologban gyökereznek: a reális erőben, amely készen áll a védelmükre. Az évek hosszú során keresztül tartó béke azt idézi elő, hogy az erőszak alkalmazása nélkülözhetőnek látszik. Egyéb pszichológiai momentumokkal együtt olyan jogérzetet kelt az emberekben, amely a békés rendnek önálló autoritást tulajdonít. De a gyakorlati államférfiú éppen úgy, mint a szociológus meg tudja különböztetni a látszatot a valóságtól. A véderő elvesztését a respektált népek sorából való kitörléssel és anarchikus kultúrátlansággal fizetné meg valamely kultúrnép.

I.

Az erőszakra készenálló erők az egyetlen természetes és megfölelbezhetetlen eszközök politikai viszályok eldöntésére, amikhez az államok közötti gazdasági differenciák is számíthatnak. Ezen nem segíthet se a humanizmus, se az erkölcsi fejlődés, se a tudósok vagy a legszélesebb körök véleménye afelől, hogy az erőszak alkalmas-e a viszályok eldöntésére; mert a politikai erők, mint a többi természeti erők, az emberi teóriáktól függetlenül működnek.

Amde a kultúra haladásával az erőszak alkalmazása mindegyre ritkább lesz, mert a gazdaságossági elv arra készíttet, hogy a harc előrelátható eredményét megelőzzük és békés megállapodást létesítsünk az erőviszonyok bázisán. 1. A külpolitikában a különböző gazdasági és faji jellegű, egymással rivalizáló különféle tradíciójú és érdekű egységekké vált népek létezése, mindaddig fentartja a fegyverkezésnek, mint ultima racionak a jelentőségét, amíg” é különböző népek lesznek a világon. 2. A kultúrallam belsejében a közhatalomnak a rend ellenségei fölött való kolosszális fölénye minden harcot, mint teljesen kilátástalan ki kell hogy zárjon. Ennek az erőfölénynek a fentartása és szükség esetében a közérdek védelmében való kihasználása: a civilizáció követelménye. 3. Ha valamely államban a hagyományos jogok rendszere a feltörekvő szociális és gazdasági csoportoknak makacsul ellenáll, úgy csak az

erőszak vagy az erőszakkal való fenyegetés segíthet és csakis ez fog segíteni ahhoz, hogy a jogok a természetes erőviszonyokhoz alakuljanak (haladó forradalom).

II.

Az erőszak kifejtése kultúrértékeket rombol szét. Ettől a rombolástól való félelem az oka a nyomasztó, fegyveres békének. A fegyverkezések nagy összegeket vonnak el a kulturális munkától. E tekintetben a véd-erő lényegének jobb megértése könnyebbülést idézhet elő. Ugyanis a harcképesség túlhajtása gyakran hátrányosan befolyásolja a nép állandó erő kifejtésre való képességét. De végeredményben az erőszak az egyetlen eszköz merőben ellentétes érdekek összeütközésének megoldására. Csak az erőszak döntheti el, hogy melyik érdek nyerjen kielégítést és melyik hallgasson el és vonuljon vissza. A háborúk tengernyi siralmak után új rendet teremtenek a térképen, győzelmet hoznak az erősnek, az életképesnek és életre méltónak a beteg és az elkoreszosodott fölött. A népek háborúja a népek igazságszolgáltatása. A politikában is a létért való küzdelem a kiválasztásnak és a fejlődésnek az eszköze. Az életre érdemtelen uralmi viszonyoknak erőszakos megszüntetése: ez vezet be minden haladást. A kellő időben alkalmazott erőszaktól való húzódás az oka a civilizáció lanyha fejlődésmenetének.

SZEMLE.

A szociáldemokraták által rendezett nemzetközi békekongresszus hatalmas manifesztációk közepette folyt le Baselen. A résztvevők a baseli kaszárnya udvarán gyülekeztek és innét vonultak át a harangok zúgása közben a Münsterbe, ahol a baseli kormánytanácsos – maga is szocialista – a templom szószékéről üdvözölte a küldötteket. A kongresszus a nemzetközi iroda elnökének, Anseelenek „A helyzet és a háború elleni közös akció” címen tartott előadásával kezdődött. Hasse (német), Keir Hardie (angol), Greulich (svájci), Sakasov (bolgár), Adler (Ausztria) beszédei után a francia szociáldemokrata párt vezére, Jaurès tartott viharos tetszésekkel megszagott beszédet.

Még rövid idővel ezelőtt – mondotta Jaurès – a polgári lapok úgy csúfolódtak, hogy ez a kongresszus csak szocialista parádé lesz. De most már ugyanezek a lapok is tele vannak a háborús veszedelem híreivel. Az az igazság, hogy ma minden bizonytalanságban és zűrzavarban van. Még a kormányok is félnek a háború végire láthatatlan következményeitől, de sohasem lehet tudni, hogy mikor lesz úrrá rajtuk mégis a háborús szándék és ezért siettünk és erősíteniünk kell proletárság fölényes és egyhangú akcióját. Amikor a menettel ideérkeztünk harangok zúgása fogadott bennünket. Schillernek a harang szaváról írott nagyszerű költeménye jutott eszembe és annak a mottója: „Hívom az élőket, siratom a holtakat, megtöröm a villámokat!” Én is hívom az élőket a gyilkosság által fenyegetett élet védelmére. Megsiratom a megszámlálhatatlan halottakat, akik Európa keletének csataterein hevernek és akik rothadó tetemeinek a szaga úgy hat el hozzánk, mint a gáztetten érzett lelkiismeretfurdalás. És összemorzsolom a háborús villámokat, amelyek a felhőkben cikkáznak és – vést hirdetnek. (Kítőri lelkesedés.) Nem elegendő az, ha időről-időre bizonytalanul és húzódozva akarjuk a háború

elleni küzdelmet. Állandóan szükség van a harcos és szervezett proletárság akaratának és akciójának az egységére. Komoly és tragikus órában élünk. Egyre sürgősebben vetődik föl az a kérdés, hogy mit fog tenni a proletárság, ha testvérgyilkosságra szólítják föl? Fölháborodott proletárok ezreinek erre a kérdésre nem adhatunk egységes választ minden ország, minden helyzet számára. Ha köd üli meg a tengert, ha föltornyosodnak a hullámok, a tengerész se tudja előre megmondani, hogy mit fog tenni minden következő pillanatban. De az Internationalének örködnie kell, hogy mindenüvé elhasson békét jelentő szava, hogy mindegyik erőssé legyen akciója, amely el akarja söpörni a háborút vagy azokat a gonosztevőket, akik a háborút földidéz- zik. Gondolják meg a hatalmasok, hogy ha földidéz a háború veszedelmét, milyen könnyen juthatnának a népek arra az egyszerű számtani föladatra, hogy a maguk forradalma sokkal kevesebb áldozattal járna, mint a mások háborúja. Mint ahogy az 1870-es háborúra a kommün, az orosz-japán háborúra az orosz forradalom következett, úgy Követné az európai háborút egy mindezeknél nagyobb és félelmetesebb forradalom. (Óriási meg-megújuló éljenzés t-taps.)

Az énekkar előadása után orgonaszó hangjai mellett véget ért azután a münsteri nagygyűlés.

A kongresszus második napján több kiküldött beszéde után elfogadták az Internationale kiáltványát, melynek Jaurès szerint három jellemvonása van: Először meghatározza az Internationale valamennyi pártjainak közös külső politikáját. Másodszor, ha nem is határozza meg az akció sajátos formáit, de nem is zárja ki az akció egyik formáját sem, inti a kormányokat, hogy milyen könnyen teremthetnek forradalmi helyzetet a világháború földidézésével. Harmadszor kifejezésre juttatja a kiáltvány a mozgalom egységét és hatalmát.

A kongresszus jelentőségét nem szabad lekicsinyelni, és nem szabad csupán az elérhető eredmény szempontjából megítélni. Ha meggondoljuk, hogy az egész eddigi világtörténelem nem volt egyéb, mint a különböző fajok élethalál harca és most kísérlet tétetik arra, hogy a természet megváltoztathatatlanul hirdett eme törvénye, – a fajok harca – az emberiség történelméből elimináltassék, el kell ismerni, hogy már a kísérletnek grandiózus arányai is új irányok perspektíváit nyitják meg a gondolkozó ember előtt.

A segédek versenytalmai kikötés tárgyában Németországban törvényjavaslat készül, melynek tervezetét már ismerteti a „Textilwoche” című szaklap. A tervezet szerint ilyen versenytalmai kikötés csak írásban érvényes és érvénytelen, ha becsületszó lekötésével történik. Ha egy kilométer sugárú körnél nagyobb területre vonatkozik és ha egy évnél hosszabb időre terjed, úgy csak akkor kötelező, ha az üzlettulajdonos kártérítést üzet az alkalmazottnak. Ennek összege az első évre legalább az utolsó javadalmazás egynegyede, a második évre legalább egyharmada és a harmadik évben annak teljes összege, föltéve, hogy az alkalmazott a kikötés folytán tényleg kevesebbet keres ilyen összegekkel. Nem kötelező a főnökre az a fizetés, ha az alkalmaztatási szerződés lejártával kijelenti, hogy nem tart igényt a kikötött versenytalomra; Az alkalmazottak körében a tervezetet erős támadások érik, mert az általa teremtett helyzet szerintük rosszabb lesz az alkalmazottakra, mint eddig volt.

A streikórség tárgyában pro és kontra hangzának a vélemények és a kívánalmak Németországban. A dologban legérdekeltebb fél érdekképviselete a „Bund des Industriellen” válaszmánya is állást foglalt a napokban e kérdésben és határozottan visszautasította azt, hogy törvényes tilalom létesíthessék a sztrájkórség ellen, miután ilyen tilalom „csak a munkásság ellen irányuló kivételes törvény útján képzelhető el, ami a munkásharcok kiélesítését és a tömegek további radikalizálását és a nemzeti munkásmozgalmak visszaszorítását idézné elő.” De mindjárt hozzá teszi a határozat azt is, hogy a mai szabályok határozottabb alkalmazását követelik a sztrájkórség ellen, ami érthető nyelven kifejezve annyit jelent, hogy nem törvény kell ide, hanem rendőr.

Sütőiparosok közös gépműhelye. Sütőiparosok közös gépműhelyének fölállítását tervezi a tata-tóvárosi ipartestület. Arról van szó, hogy az ipartestület sütőszakosztályának tagjai sütőházaikban a kenyér kivételével beszüntetik a sütést és közös vagyonekból, körülbelül százezer korona költséggel, egy gépműhelyt rendeznek be, ahonnan azután a város és az egész környék szükségletét ki tudják elégíteni. Az egyesek mai bolthelyisége, mint elárusítóhelyek továbbra is fent maradnának és az eladás utáni százalék, továbbá a gépműhely üzeme után fentmaradó haszon bizonyos százalékából kerülne ki az iparosok jövedelme, a mihez még hozzájárulna a saját személyükben végzett munkájuk után járandó fizetés. Eltekintve attól, hogy ez a kezdeményezés – írja a győri „Iparügyek” – közegészségi szempontokból a hatóságok részéről is a legmesszebbmenő támogatást érdemli meg, magukra az iparosokra igen sok haszonnal járna. Nevezetesen a modern gépekkel felszerelt közös műhely útját állana az új kenyérgár-alakulásoknak és az ezek következtében támadó kétségbeesett versenynek. A munkáviszonyok is javulnának, mert a rendszeres havifizetéssel alkalmazott állandó munkások között a sztrájkra való bűjtogatás nehezebben nyer tápot, mint a napról-napra változó segédszeméllyel dolgozó műhelyekben. Viszont elkerülhetetlen sztrájk esetén a műhely előnyben van a kenyérgárakkal szemben, mert a tulajdonosaik oda tudnak maguk is állni a táblához vagy a kemencéhez. Mindezekhez járul, hogy nem kellene új fogyasztópiacot hódítani, hiszen az egyes iparosoknak már meg vannak a maguk fogyasztói. A hitel kérdése éppen a sütőiparban nem okoz nehézséget, mert itt a készárak eladása naponta készpénzért történik. Végül remélhető, hogy a szükséges gépeket állami segélyként kapná meg a műhely, ha az iparosok az építési és berendezési költségeket állják, továbbá, ha 20-30.000 koronás forgótőkét, illetve ennek megfelelő hitelképességet tudnak kimutatni. (Magyar Ipar.)

Alkohol helyett tej- és limonádékímérés a bányáüzemben jól bevált intézménynek bizonyult, ahol kísérletet tettek vele a westfáliai Friedrich der Grosse bányában. Januártól augusztusig liter tejet és 155,144 üveg limonádét mértek ki a munkásoknak. Kár, hogy a kimutatás nem emlékszik meg róla, vagy talán a megfigyelés nem terjedt ki rá, hogy az alkoholfogyasztást milyen arányban csökkentette a tej- és limonádékímérés. A berlini A. G. für Anilinfabrikation már jobban hangsúlyozza ilyenfajta gondoskodásának alkohol-ellenes célzatát. Ez a gyár naponta

egy liter tejet ad ingyen minden munkásnak (aki kötelezi magát, hogy munkaidő alatt nem iszik szeszes italt). Az intézkedés olyan lelkes fogadtatásra talált a munkások részéről, hogy az ingyen nyújtott literen kívül még pénzért is akartak tejet venni, amit azután a gyár egy e célra felállított kimérőben önköltségi árban boesájt rendelkezésükre.

Mi van még tennivaló a német szociálpolitikában. Nagyon hangos lett az utóbbi időkben azoknak a véleménye, akik szerint egyelőre elég volt a szociálpolitikából, mert úgyszólván minden meg van már e téren valósítva s ami még hátra van, az már szóra sem érdemes apró-cseprő dolog. E. Francke a Soziale Praxis szerkesztője most cikket ír lapjában erről a kérdéstről és a következőket sorolja fel, mint még megoldásra váró szociálpolitikai alkotásokat: a lakásreform, a munkásjog reformja, az egyeztetés intézményének kiépítése, az agkori járadék korhátárának leszállítása, az anya- és csecsemővédelem javítása, az özvegyi járadék felemelése, a gyermek- és ifjúmunkásvédelem fokozása, a vendéglői személyzetnek, a betegápolóknak, a muzsikuskoknak, a színészeknek és karszemélyzetnek bevonása a szociálpolitikai gondoskodásba, a kereskedelmi alkalmazottak és a technikai alkalmazottak munkaszünete. Francke szerint mindezek kicsinyes tallózó munkának látszanak ugyan a szociálpolitika eddigi alkotásai után, de valójában sok százezer ember életérdekeiről van szó bennök.

A jó vevőerkölcsök érdekében a karácsonyi vásár alkalmából a német vevőliga röpiratot bocsátott ki, amelyet óriási tömegben terjesztenek. A vevőerkölcs általános követelményein (idejében való vásárlás és megrendelés, készpénzfizetés stb.) kívül arra is rámutat a röpirat, hogy mennyire fontos, hogy ajándékok vásárlásánál nem silányságokat, hanem jóminőségű holmit vásároljunk. Aki alkalmazottainak karácsonyi jutalmat akar adni, tegye ezt idejében, hogy az illető még jókor és nyugodtan eszközölje karácsonyi bevásárlását. A cselédek és az üzleti személyzet december közepén néhány nappali szabad órát kapjon, hogy ne kelljen a bevásárlásait az esti tolongásban vagy vasárnap ellátnia.

Az olaszországi népbankokról sok értékes adatot hoz nyilvánosságra az olasz földművelésügyi, ipari és kereskedelemügyi minisztérium nemrég megjelent kiadványa („Statistica delle Banche popolari”, Roma). 1870-ben még csak 50 népbank volt, 1880-ban már 140, 1890-ben 694, 1908-ban 736. A tagok száma tekintetében jelentékenyek az eltérések. Tíz intézetnek több mint ötezer tagja van, a „Banca Popolare di Milano”-nak *nláne 25 ezer*. Ezzel szemben a bankok többségének a taglétszáma az 500 alatt marad. A vezető szerepet a bankok elterjedtsége és terjedelme tekintetében a gazdaságilag és társadalmilag egyébként is legfejlettebb Lombardia játssza. Érdekes a tagoknak foglalkozási csoportok szerinti osztályozódása. A félmillió tag túlnyomó része kisiparos, kigazda, kishivatalok és munkás. A bankok összes vagyona a másfél százmillió lírát meghaladta 1908-ban. 8 év alatt megmásfélszereződött. Az utolsó időkben annyira növekedett a közönség bizalma e bankok irányában, hogy a betétek tíz év alatt majdnem megháromszorozódtak. A hitelműveletek közül a népbankok főleg váltó- és váltóleszámitolási kölcsönök nyújtásával foglalkoztak. Közel egyenlő nagyságú összegeket nyújtottak az iparos, a kereskedő és a mező-

gazdasági népességnek. A pénzügyi eredmények kedvezőek. 1908-ban a bruttó nyereség közel 63 millió lírai lett ki, a netto nyereség pedig több, mint 13¼ millió líra. Ebből 4 százalékot közhasznú és jótékony célra fordítottak.

A franciaországi bányák államosításáról ír

Emil Basly, képviselő, a bányászok szakegyesületének elnöke, a Dokumente des Portsehritts most megjelent számában. Megemlíti, hogy az Amsterdamban nemrég tartott nemzetközi bányász-kongresszus már megállapította, hogy csak a bányák államosítása képes a munkások részére humánus eljárást biztosítani.

Franciaországban a bányák államosításának a követelése már rég óta centrális helyet foglal el a bányamunkások törekvései között, de szimpátiával találkozott rajtuk kívül eső körökben is. Nagy mértékben hozzájárult ehhez a francia bányavállalatok kíméletlensége is, mert ezek minden eszközzel ki játszó a bányamunkások érdekében hozott törvényeket és segítőpénztárak létesítéséről, valamint a munkaidő maximumának a megállapításáról hallani sem akarnak. 1810 előtt a bányák az állam tulajdonát alkották és csak Napoleon alapította meg a magánbányaüzemeket. Azóta számos kísérlet történt a bányák államosítására. Huszonöt évvel ezelőtt, egy nagy sztrájk után kiküldött parlamenti bizottság is a napóleoni törvény megváltoztatása mellett foglalt állást. 1894-ben pedig Jaurès terjesztett indítványt az országgyűlés elé a bányák államosítása érdekében – 1902-ben, 1906-ban és 1910-ben is beterjesztettek hasonló javaslatokat. A vállalatok visszaélései, valamint az óriási osztlékok élesztették a bányák államosítása melletti hangulatot, úgy hogy az ügy most már komoly stádiumba jutott. Az utolsó ülés szakban a parlament bizottságot küldött ki a bányatörvény megváltoztatása végett. A bizottság immár a tárgyalásainak végéhez közeledik és valószínű, hogy az ő és a parlament határozata a bányák államosítása mellett fog dönteni vagy legalább is egy komoly lépés lesz e cél felé.

A **községi kultúrpolitika feladataival** foglalkozik dr. Bolgár Elek most megjelent ily című tartalmas könyve. (Kiadja az Eggenberger-féle könyvkiadó vállalat. Ára 2 K 40 f.) A szerző kultúrpolitika alatt a szellemi élet szociálpolitikáját érti, amely az iskolapolitikától abban különbözik, hogy főleg a felnőttek szellemi továbbfejlesztésére irányul és nagyjából a középosztály igényeihez van szabva. Elsősorban a tudományos kultúrpolitikát tárgyalja a könyv és főképpen 'ennek három legfontosabb intézményével, a szabadoktatással, a könyvvel és a sajtóval foglalkozik. Sorra veszi a főbb német városokat és megemlíti, hogy a szabadoktatás terén a bécsi „Volksbildungsvereine” működött a legeredményesebben, amely az 1907/8. évben összesen 214 előadást rendezett 38.049 hallgatóval. A szorosán vett népszerű főiskolai oktatás terén a városok tevékenysége többnyire csak járulékos, ellenben döntő szerep jut nekik *akönyvtárak* tekintetében. A vezető szerepet e téren az Egyesült Államok játsszák, amelyekben átlag három lakosra két közkönyvtári kötet esik, míg Németországban 18.15 lakosra egy kötet. Az Egyesült-Államok legtöbb városában minden második felnőtt ember olvasója a nyilvános könyvtáraknak, ellenben Németországban a lakosságnak csak egy nyolcad része. A sajtó szerepének rövid jellemzése után a szerző áttér a kultúrpolitikai feladataira a *művészi kultúra* terén. Céltudatos *színházi kultúrpolitikával* főleg Németországban

találkozunk. Így például a bajor városok rendes anyagi áldozatait színelőadások céljaira 1908-ban 435.282 márkára rúgtak. A rendkívüli kiadások összege 1900–1909-ben mintegy 7 millió márka. Jelentékeny anyagi támogatásban részesítik színházait a svájci városok is. Zürich 50.000 frank évi szubvenciót ad a színháznak, továbbá minden népszerű előadásért 1500 frankot. Basel hat hónapos színházi évad mellett 80.000, hét havi mellett 90.000 frankot fizet szubvencióként a színháznak, Genf 1910-ben, összesen 199.427 frankot költött a színházra. Kevésbé ismertek, de annál érdekesebbek az Oroszországra vonatkozó adatok, amelynek több, mint 200 népszínháza van. A belépti díjak igen alacsonyak és így a legszegényebb néposztályok is látogathatják a színházakat. A *magyar városok* közül Pozsony 80.000 K-át, fűtést és világítást ad a színháznak, Szeged 29.435-öt, Temesvár 19.600-at, Debrecen 12.500-at és Kecskemét 11.000-et. Budapest a Fővárosi Nyári Színkört 16.000, a Városligeti Színházat 12.000 K-val segíti. A *községi zenepolitikának* egyik főkövetelménye városi zenekarok létesítése. E téren a német városok érték el a legjobb eredményeket. Ami a *képzőművészetet* illeti, a városok főleg az iskolák építése révén gyakorolhatnak nagy befolyást a közönség ízlésére. Hiszen pl. Budapesten a község tulajdonában levő iskolaépületek száma 136. „De nemcsak az iskolaépületek, sőt nem is csupán a középületek általában, hanem az egész városképnek esztétikája is hozzátartozik a községi művészpoltika feladatai közé. Mindinkább tért hódít az a felfogás, hogy a városépítés nem pusztán technikai kérdés, hanem mindenekelőtt művészeti kérdés”.

Vannak oly intézmények is, amelyek rendeltetésüknél fogva egyformán szolgálják a tudomány és a művészet céljait. Ilyenek mindenekelőtt a *múzeumok*. A múzeumok ellen a fő kifogás az, hogy a tárgyakat túlságosan sablonosan és magazinszerűleg állítják fel és így ezek nem gyakorolják a közönségre a kívánatos hatást. A gyűjteményeket csak kevesen ismerik, a sok tilalom és kényszer (pl. ruhatári kényszer) megnehezíti a múzeumok használatát. Az amerikai múzeumok hibátlanul végzik népművelő hivatásukat. Sajnos, az európai múzeumokról ezt nem lehetne elmondani. Németországban újabban nagyon életre való mozgalom indult meg falusi múzeumok (Heimatsmuseum) létesítésére. Ezek a kis könyvtárral felszerelt falusi múzeumok a decentralizálási elv legtökéletesebb megvalósítói *Magyarországon* nem sokat tesznek a múzeumokért.

Mindössze Kassa, Szeged és Budapest járulnak nagyobb (10.000 koronát meghaladó) összegekkel a múzeumok fenntartásához. Az újabb kulturális eredményeket időről-időre összefoglaló *kiállítások* terén igen fontos és jelentékeny a városok közreműködése. A város a helyi kultúrája eredményeit összefoglaló kiállításokat szubvencionálhatja, vagy maga is rendezheti. A német városok higienikus, lakásépítő, iskolaügyi, mezőgazdasági, ipari, iparművészeti és tudományos kiállításai egyaránt figyelemreméltóak és gazdasági szempontból is nagy jelentőséggel bírnak.

Sok várospolitikai és kulturális kihatású kérdés került megvitatás alá a különböző kongresszusokon is. (Közegészségügyi, városépítési-lakásügyi stb. kongresszusokon.)

Végül a tudomány és művészet közös intézményének tekinthető még a mozgófényképszínház is. A mozi-vállalatok ma a nagy konkurencia következtében csak minél szenzációsabb filmekkel és mutatványok segítségével prosperálhatnak. A népművelési szempontok nem vétetnek figyelembe, égetően szükségesek lennének oly

mozgófényképszínházak, amelyek a tudomány és művészet népszerűsítését tűzik ki célul. Ily mozik létesítésére csak a város képes. Egyébként fontos szerepük van a városoknak a mozgófényképek ellenőrzése és a filmek cenzúrázása terén is, különösen Amerika szolgálhat mintaképpen e tekintetben. Németországban is hasonló tendencia kezd észlelhetővé válni. (Elberfeldben és Düsseldorfban pl.)

Befejezésül még a kultúrpolitikának a szociálpolitikával és közoktatásügygel való összefüggését fejtegeti igen érdekesen a szerző.

Küzdelem a népbiztosításért. A német szakszervezetek tudvalevőleg azzal a gondolattal foglalkoznak, hogy népbiztosítást csinálnak szervezet-szövetkezeti alapon. Ez az elhatározás nagy megrökönyödést okozott Németországban, mert politikai tekintetben óriási jelentősége van annak, ha egy ilyen széles népréteget magához ragadó népjóléti intézményt pártszolgálatba lehet állítani. Mihelyt a terv kipattant, rögtön megszületett az ellenakció. Maga a kormány bátorította a magánbiztosítóintézeteket, hogy dolgozzanak ki valamely haditervet a szakszervezeti népbiztosítás ellen. A magánintézetek nem valami nagy lelkesedéssel karolták ugyan föl az eszmét, de azért a 42 létező társaság közül 26 már elvileg hozzájárult ahhoz, hogy 2 millió márka alapítókéivel és 1 millió márka alapítási költséggel egy Nemzeti Népbiztosító Intézet-et kreáljanak, amelynek a 26 intézet a maga üzletszerző szervezetét rendelkezésére bocsátja. Egy másik terv szerint egy közjogi életbiztosító társaság volna alakítandó a szervezeti biztosítás ellen könnyen megnyerhető körök hozzájárulásával. Mindezekon kívül a már fennálló népbiztosító társaságok (a berlini „Viktoria”, a megdeburgi „Wilhelm”, a berlini „Friedrich Wilhelm” a „Deutschland” stb.) szintén igyekezni fognak, hogy a területet megőrizték, így óriási konkurrencia várható a népbiztosítás terén, amely versenyben tagadhatatlanul a szakszervezetek fognak a legolcsóbb és legbuzgóbb de egyszersmint eredményeket legkönnyebben elérhető üzletszerzőkkel rendelkezni. A dolgoknak ez az állapota máris felvette azt az eszmét, hogy a legjobb megoldás volna az életbiztosítás államosítása.

A római Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet közleményeinek közlését havonként kétszer megjelenő mellékleten megkezdte a „Köztelek”. Az első szám közli az intézet alakítására vonatkozó nemzetközi egyezmény szövegét, amelynek 9. §-a szerint az intézetnek nemzetközi téren feladata a következő:

a) a lehető legrövidebb idő alatt összegyűjti, tanulmányozza és közzéteszi a statisztikai, technikai, mezőgazdasági értesítéseket, melyek a földművelésre, az állattenyésztésre és növénytermelésre, a mezőgazdasági termékekkel való kereskedelemre és a különböző piacokon jegyzett árakra vonatkoznak;

b) hasonló gyorsasággal közöl az érdekeltekkel minden fennebb említett értesülést;

c) megjelöli a mezőgazdasági munkabérek;

d) ismerteti az új növényi betegségeket, melyek a föld bármely pontján fellépnek, a fertőzött területeknek, a betegségek elterjedésének és amennyiben lehetséges, az utóbbiak ellen való hathatós védekezésnek megjelölése mellett;

e) tanulmányozza a szövetkezeti ügynek, a biztosítási ügynek és a mezőgazdasági hitel ügyének mindennemű módosítására vonatkozó kérdéseket, összegyűjti és közzéteszi azokat az értesítéseket, melyek a különböző országokban a szövetkezeti, a biztosítási és a mezőgazdasági hitelügy szervezésére haszonnal járhatnak;

f) szükség esetén javaslatokat terjeszt a Kormányok jóváhagyása alá a mezőgazdák közös érdekeinek védelme és helyzetük javítása céljából, miután előzőleg a nemzetközi vagy más mezőgazdasági és a mezőgazdaságra alkalmazott tudományokkal foglalkozó Kongresszusok, a Gazdasági Egyesületek, Akadémiák és Tudós Társaságok stb. körében nyilvánított kívánságok felől kimerítő értesüléseket szerzett be.

A közlemények közül megemlítjük a világtermésre vonatkozó kimutatást, amely szerint a szemmel tartott 23 állam idei búzatermése 887 millió métermázsá, 7.2%-kal több a tavalyinál. Az árpatermés 279 millió mm., 5.2%-kal több, mint tavaly. A zabtermés 593 millió mm., 20.7%-kal nagyobb, mint 1911-ben. A tiengertermést 919 millió mm.-ra, a tavalyinál 16.4%-kal nagyobbra becsüli a kimutatás.

Világkönyvtár. A világirodalom jelentőségű művekhez, melyeket a Világkönyvtár kötetei hoznak hónapról-hónapra most MecsNIKOV híres könyve: Optimista világnézet sorakozik. Öregség, betegség és halál: ez a három nagy problémája MecsNIKOV könyvének. A tudomány titáni küzdelmében a természet leigázására eljutott most már a legnagyobb feladathoz: már nemcsak az embert körülvevő természetet, de magát az embert is formálni és a maga céljaihoz alkalmazni akarja. Talán a legvakmerőbb mindenek közül a MecsNIKOV kísérlete, aki élete nagy munkájának azt a célt tűzte ki, hogy kiküszöbölje az emberi szervezet tökéletlenségeit és ellentmondásait és a betegség legyőzésével, az öregség messze távolba kitolásával bátran és félelem nélkül szembenézzen a halállal. A lélekjavító moralistákkal szemben MecsNIKOV az emberi testet akarja megjavítani és a kutató tudós önbizalmával hisz is ennek a javításnak a lehetőségében. Így munkája a pesszimizmus kétségbeesésével szemben az optimizmus magasan szárnyaló szoltárává emelkedik. A Világkönyvtár egy-egy kötete 1 kor. 90 filléért minden könyvesboltban kapható.

Községi politika¹⁾

Rovatvezető: **Dr. Bolgár Elek.**

Költségvetési problémák. Érdekesek azok a fejtegetések, melyekkel vidéki városaink költségvetései és számadásai tekintetében Brassó vármegye alispánjának évi jelentésében találkozunk. „Községeink vagyonkezelésének – úgymond az alispán – általánosan tapasztalt hibája a költségvetésnek irreális összeállítására, valamint a bevételeknek és kiadásoknak az egyes számadási címek alá történő, nem kevésbé irreális besorozása.” Különösen a költségvetésekben rendszerint magas összegekkel szereplő „rendkívüli”, „vegyes”, „beszótlan” és „egyébb” úgy bevételi, mint kiadási címek alkalmasak arra, hogy a községi vagyonkezelés képe elhomályosodjék. Közelebbről nézve ezeket a kiadásokat, kitűnik, hogy építési, személyi célokra, irodaszükségleti kiadásokra szolgálnak, amelyek számára pedig külön címek vannak föl véve, s amelyek ilyen formán lehetetlenné teszik, hogy az illető címek tényleges bevételét vagy kiadását pontosan meg lehessen állapítani. Az alispáni jelentés tudatában van annak, hogy ez állapotok megváltoztatása mily nehézségekkel jár, hogy a pontos tárgyyszerű könyvelés meghonosítása milyen reformot jelent a számvevőség praxisában stb.

Hogy egy ilyen számvevőségi reform mily nehezen vihető keresztül azt bizonyítja az a tény, hogy pl. Szolnokon is. fez alkalommal terjesztett be a város számvevősége első ízben alakilag, modern költségelírányzatot a tárgyalás alá, Mindezideig elavult könyvelési jrt.ó-

¹⁾ Ez alatt a cím alatt külön rovatot nyitunk, egyelőre mindén második számunkban.

dozatok alapján készült, ósdi előirányzatokat produkáltak és így az új 1913. évi költségvetési előirányzat szakítást jelent a már régen be nem vált rendszerrel szemben. Ami az új költségvetést illeti, feltűnő, hogy Szolnok városánál mily óriási a községi pótló hátralék: kerek 250.000 korona. Tekintve, hogy a hátralék nagyrészt behajthatatlan tételekből származik, melyeket a város törvényes jogánál fogva könnyen hozhat leírásba, ezen az anomálián könnyű volna segíteni, ami a városi zárszámadások reális volta és áttekinthetősége érdekében is kívánatos.

Tanoncszerződés és segédvizsgálat. Ipari tekintetben igen jelentős kérdéssel foglalkozott legutóbb a kerületi előljárók értekezlete. Az ipartestületek országos szövetsége ugyanis a kereskedelemügyi miniszterhez felírt a *szinleges tanoncszerződés* kérdésében, mely abban áll, hogy egyes, felnőtt többnyire önálló üzlettel bíró egyének igen rövid időre tanoncokul elszerződnek, s még ezt a rövid időt sem töltik az iparág tanulásával a műhelyben. Ez a szinleges tanoncszerződés, mint a felterjesztés panasolja, csak arra való, hogy az illető munkakönyvhöz jusson s ezáltal hiányzó képesítését megszerezze. Mivel ez a megtévesztésen alapuló eljárás az 1884. évi VII. t.-c. szellemével ellenkezik, ezért kéri a szövetség, hogy az iparhatóságok az ily rövid időre kötött, szinleges tanoncszerződés alapján történő felszabadításoknál szerezzenek komoly meggyőződést a tanoncok szakképzettségéről. A kerületi előljárók értekezlete ez ügyben arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ipartörvény értelmében a tanonc felvétele az iparos és a tanonc szülői vagy gyámja közt való 'egyetértő, szabad megállapodással történik, a tanidőre csak az a megszorítás van, hogy annak legalább a tanonc 15-ik életévének betöltéséig kell tartania, viszont a tanonviszony befejeztével az iparhatóságnak a tanoncbizonyítványt ki kell állítania. A kerületi előljárók véleménye oda irányul, hogy az ipartestületek megfelelően megszabhatlak azt, hogy az egyes iparosok mennyi időre szerződtesék tanoncaikat, de módjukban van ellenőriztetni is, hogy a szerződtetett tanonc az illető iparágban valósával foglalkoztattassék, valamint a tanonctartást általában szabályrendeletileg irányíthatják.

Az ipartestületek országos szövetsége ugyanezen beadványában az *önkéntes segédvizsgálatoknak* az ipartestületek körében való rendszeresítését is a kereskedelemügyi miniszter figyelmébe ajánlja. A kerületi előljárók pártolják e javaslatot, mert ez az intézmény alkalmas volna a tanoncok ambíciójának fokozására, de kívánatosnak tartják, hogy ezek a vizsgálatok, valamint a kiállítandó bizonyítványok lehetőleg ingyenesek legyenek.

A községi üzemek Magyarországon. Basch Imrének a magyar községek üzeméről szóló németnyelvű könyve, mely éppen most jelent meg a „Schriften des Vereins für Socialpolitik” sorozatában, jelentős gazdagodását jelenti a magyar intézményeket a külfölddel megismertető irodalomnak. Ez az irodalom ugyanis, a maga csendes, de mélyreható agitációjával van arra hivatva, hosry eloszlassa azt a homályt, mely viszonyainkat a külföldiek szemében körülveszi.

A községesítés problémája az a terep, amelyen a magyar eredményeket nem kell véka alá rejteni. Városaink községi szociálpolitikája sok olyan eredményt mutat fel, melynek nem egy nyugateurónai város mögötte marad. De nemcsak ennek a megállapításnak kedvéért kell üdvözlönnünk Basch Imre szép, vi-

lágos előadású, lelkiismeretes könyvét, hanem tartalmának objektív értékeinél fogva is.

Ezen értékek sorában legelsőbb is a statisztikai adatok és tények gondos voltát és ügyes beállítását kell kiemelni. Budapestre és a magyar vidéki városokra vonatkozó információi, a különbségek pontos megállapítása, minden részletnek megfelelő értékelése a könyv főerősségei. Alapos elméleti tudás és erős adminisztratív érzék kell ilyen könyv megírásához és Basch Imre mindkettővel rendelkezik.

A könyvnek Budapestre vonatkozó első része három fejezetre oszlik. Az első a községesítés általános elméletét adja, a községi pénzügyvel való összefüggéseket és a községi üzemek általános közgazdasági vonatkozásait tárva fel, a második fejezet a már megalakított községi üzemeket mutatja be szervezetükben és működésükben. A vízművek, gázművek, közúti vasutak, a hirdető vállalat, az élelmiszerekkel való ellátás, a közegészségügy és a lakásügy céljait szolgáló üzemek részletes ismertetését kapjuk itt, majd öt pontban a község saját szükségleteinek fedezésére szolgáló üzemeket foglalja össze és a városi telek jelenlegi állapotáról tájékoztat. Az első rész harmadik fejezete érdekesen fejtegeti a községi üzemeknek a község háztartására gyakorolt hatásait.

Hasonló alapossággal és részletességgel találkozunk a vidéki városok községesítő törekvéseinek leírásánál is. A végkonklúzió, amelyre a szerző jut az, hogy a sajátkezelésű üzemek a községi háztartás szempontjából a vidéki városokban kevésbé előnyösöknek bizonyultak, mint Budapesten és hogy a községi üzemek nem egyformán alkalmasak nagyobb és kisebb városok számára.

A nagyértékű tanulmányt a várospolitika iránt érdeklődő köröknek és személyeknek melegen ajánljuk.

Volksbildungs-Kalender. A községi szociálpolitika és kultúrpolitika minden barátja örömmel fogja fogadni azt a vállalkozást, mely számos német népművelő egyesület és szociálpolitikus kooperációjának örvendetes eredményeként Volksbildungs-Kalender für 1913. címen nemrég megjelent. Ez a naptár valóságos tárháza azoknak az eredményeknek, amelyeket a német szociális és kultúrmunka terén már eddig is elértek. Kiváló illusztrációk, pontos és megbízható adatok óriási tömege, sok, jelentős és figyelemreméltó javaslat: ez az, amit ez a maga nemében páratlan naptár az olvasónak nyújt. A mi szempontunkból különösen azért érdekes ez a vállalkozás, mert félreismerhetetlenül demonstrálja azt a jelentős szerepet, mely a városoknak a szociálpolitika terén osztályrészül jut. Emellett bizonyít az a számos közlemény, amely a naptár a könyvtárak, otthonok, menhelyek, kiállítások, gyermektelepek, továbbképző iskolák, lakáskultúra stb. stb. tekintetében tartalmaz. Hogy egy példát említsünk, a könyv 154-ik lapján pompás, illusztrált leírását kapjuk a hellerai (Drezda mellett) kertvárosnak és egy szersmind pontos és népszerű leírását a kertvárosmozgalom jelentőségének, hasznának, eredményeinek. Ilyen hasznos és közérdekű ismertetésekkel találkozunk a könyv minden lapján, úgy, hogy ez a Volksbildungs-Kalender maga is úgy hat, mint egy pompás eszköze a népnevelésnek, az izlés fejlesztésének, a szociális kultúra terjesztésének.

Német városok lakáspolitikája. A dortmuni városi képviselőtestület elhatározta, hocry másfél millió márka értékben telkeket fog összevásárolni, hogy kisebb hivatalnokok és általában a

középształy részére családı házak építését tegye lehetővé. Az egyes parcellákat úgy tervezik, hogy a tulajdonképeni lakóházon kívül kert számára is marad terület. Az előírányzat szerint egy-egy háznak nem szabad 8-10 ezer márkánál többbe kerülnie. Ilyen házak megszerzésének feltételeit a város igen kedvezően szabja meg, úgy, hogy a törlesztés és a kamatok nem haladják meg az átlagos 650-700 márkás lakásbért. A kiszemelt terület a wambel-i új versenypálya közelében van; további hasonló intézkedések is tervbe vannak véve.

Községi cselédközvetítés Berlinben. A charlottenburgi munkahivatal érdekes megfigyeléseket tesz közzé a berlini házi szolgálati viszonyok tekintetében. A folyó év május hava óta ugyanis a fiatalok és kezdő cselédekről statisztikát vezetnek, így akarva bepillantani a szolgálati viszony részleteibe. 154 megfigyelt esetben a munkahivatal 17 helyet maga jelölt meg alkalmatlannak és pedig 6 esetben a háztartás nagyfokú tisztátlansága miatt, 4 esetben hiányzó, vagy meg nem felelő hálólhely miatt, további 4 esetben a szolgálat túlnehéz volt a serdülő korban levő lányoknak, 4 más esetben pedig a szolgálat általános körülményei voltak kedvezőtlenek. Egy esetben a vizsgáló-bizottság azért nem helyeselte a szolgálatot, mert a munkaadó magányos úr volt. A 137 megfelelőnek talált munkahely közül is csak 41 volt betölthető. Ezek közül 35-nél három hónap után a statisztikai felvétel céljaira a következő kérdéseket tették föl: 1. hogy a cseléd szolgálatban van-e még, 2. ha igen, megfelel-e, 3. ha nem, mely okból hagyta el a szolgálatot. Ezekre a kérdésekre kivétel nélkül pontosan beérkeztek a válaszok. Az eredmény azonban teljesen váratlan volt. Csak 10 esetben volt a válasz igendő és odairányuló, hogy a munkaadó a cseléd szolgálataival meg van elégedve. 25 esetben azonban már az első negyed évben bomlott fel a szolgálati viszony. Ezek közül 24 esetben a kérdezősködés időpontjában a cseléd már el is távozott volt. 11 esetben a munkaadó és 13-ban a cseléd mondott fel. A korai távozás okai gyanánt a munkaadók többnyire lustaságot, gyakran tiszteletlen magaviseletet és elég sok esetben határtalan igényeket hoznak fel szabadságuk biztosítása tekintetében.

A községi választás egyszerűsítése. A meglehetősen komplikált választási eljárás egyszerűsítése érdekében praktikus segédeszközzel próbálkoztak meg legutóbb Düsseldorfban. Eddig a jelölteknek a választók által megjelölt nevét írásban kellett a választási elnökség listáiba beírni, ami fölöslegesen megnehezítette és lassította az eljárást. Ezeknek a kényelmetlenségeknek az elkerülése érdekében most bélyegzőket alkalmaznak, olyformán, hogy minden párt részére más-más bélyegző van készenlétben. Ha pl. egy választó a centumpárt listájára szavaz, akkor ezen párt jelöltjének névjegyzékét fekete fogóju és fekete betűs bélyegzővel jelölik meg a listában. Ha valaki liberális listát választ, sárga fogóju és zöld betűjű bélyegzőt használ. (A fogó részére itt azért választották a sárga színt, hogy mesterséges világításnál is elkerüljék a cserét). A szociáldemokrata párt jelöltjei részére pedig vörös fogóval ellátott és vörös nyomású bélyegző áll rendelkezésre. Az új eljárás teljes mértékben bevált. A neveknek a listákba való bejegyzése sokkal gyorsabban történik és így a választók is hamarabb tehetnek eleget választói kötelezéseiknek, mint azelőtt.

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: **dr. Halász Frigyes,**
Országos munkás betegsegélyző- és balesetbiztosító- pénztár s. titkára.

Az Országos Pénztár közgyűlésének határnapját az Országos Pénztár elnöksége – melyet a közgyűlés időpontjának megállapítására az igazgatóság felhatalmazott – az eredetileg kijelölt december 20–21-éről közbejött akadályok miatt *január 11-12-ére halasztotta.*

Betegség esetére való kötelező biztosítás Belgiumban. A kötelező biztosítás elve a szociálisbiztosításban egymástól hódítja meg az önkéntes biztosítás elve alapján állott államokat. Angliának a betegség és rokkantság esetére való kötelező biztosításról szóló hatalmas törvénye után Franciaországnak a kötelező agkori biztosításról szóló nagyarányú törvénye után Belgium lép a betegség esetére való biztosításban is a kötelező biztosítás terére, miután a balesetbiztosításban a kónyszerbiztosítás elvét már korábban törvénybe foglalta. A belga parlament új őszi ülésszakának első ülésén jelentette be a miniszterelnök, hogy a betegség esetére való kötelező biztosításról szóló törvényjavaslatot is fog ez ülésszakban előterjeszteni tárgyalás végett.

A szabad orvosválasztás kinövésői Franciaországban. Franciaországban csupán a baleset esetére való biztosítás kötelező, a betegség esetére való biztosítás nem, s a biztosítás túlnyomó részben magánbiztosító társaságoknál történik. Ezen biztosító társaságok terhére történik a sérült kezelése, még pedig a, biztosító társaság orvosi listájában szereplő orvosok közül szabadon választott orvos által. Francia napilapokban olvassuk, hogy legutóbb több orvos ellen megindult a testületi fegyelmi eljárás a miatt, mert a munkásoknak pénzt adtak azért, hogy sérülésükket őket keressék fel, s baj esetén társaikat is arra bírják, hogy hozzájuk forduljanak. íme, ha az orvos a pénztár zsebéből nem juttathatja jogosulatlan kedvezésekhez (indokolatlan táppénz, a valódi állapotnak meg nem felelő túl magas járadék stb.) a tagot, – sa szóban forgó orvosok azt nem teheték, mert a munkaképességcsökkenés értékelése nem az ő hatáskörükbe, hanem külön bizalmi orvosok hatáskörébe tartozott – akkor a szabad orvosválasztás rendszere még oda is vezethet, hogy az orvos saját zsebéből is kiegészíti a tudományát, hogy a tagoknak a szabad orvosválasztási rendszerrel kapcsolatban annyira hangoztatott *bizalmát* megnyerhesse. A francia eset élénk illusztrálása annak, hogy a szabad orvosválasztás a tagok és a tisztességes orvosok kárára rendszerint a kevésbé képzett, de a verseny eszközeiben nem válogató orvosokat juttatja a kiterjedtebb praxishoz.

Iparegészségügyi szakosztály az Országos Iparegyesületben. Az Országos Iparegyesület elé egy nagyfontosságú és értékes indokolású javaslat terjesztett az iránt, hogy az Iparegyesület kebelében az igazgatóság közvetlen felügyelete alatt, külön adminisztrációval „Iparegészségügyi szakosztály” létesítsék. A szakosztály elsősorban az iparegészségügy (beleértve a balesetvédelmet is) gyakorlati céljait szolgálja, de foglalkoznak az iparegészségügy kérdéseinek elméleti művelésével és az iparegészségügyi törvényhozáshoz szükséges anyag előkészítésével is. A gyáripari szakosztály a javaslatot tárgyalván, egy bizottságot küldött ki a szakosztály megalakításának előkészítésére. Az új szakosztály nagy missziót hivatott teljesíteni s

annak folytán, hogy a munkaadók között mentől öntudatosabbá fogja tenni azt a tényt, hogy a munkaadók összességének szempontjából az iparegészségügyi követelmények és a termelés követelményei összehangban vannak egymással, hogy az intenzív egyenletes iparegészségügyi politika a termelők versenyfeltételeinek egyenlősítése szempontjából is elsőrendű ipari érdek, – bizonyára nagy mértékben elő fogja mozdítani iparegészségügyi törvényhozásunkat és elő fogja segíteni iparegészségügyi törvényeink hathatósabb végrehajtását. A munkásbiztosítás szempontjából, melynek végső célja – a betegség és baleseti praeventio – az új szakosztály céljaival találkozik, különös örömmel kell üdvözlőnk egy ilyen munkaadói szervnek a megalakítását.

Balesetbiztosítás Bosznia-Hercegovinában. Ismeretes, hogy Boszniában 1909 óta meg van a munkások betegség esetére való kötelező biztosítása. Lovag *Bilinski* közös pénzügyminiszternek, az osztrák delegációban november 21-én tett nyilatkozatából arról értesülünk, hogy a kötelező balesetbiztosításra vonatkozó törvényjavaslat is készen van s jelenleg a magyar és osztrák kormányánál van véleményadás végett. A közös pénzügyminiszter már a legközelebbi jövőben kívánja a bosnyák tartomány gyűlés elé terjeszteni a javaslatot.

Az osztrák orvosok és a szociális biztosítási törvényjavaslat. Az osztrák kormány – számolva a valódi szükséglettel – az új szociális biztosítási törvényben a biztosítási kötelezettséget az eddigi javadalmazási határon túl is ki akarja terjeszteni s az eddigi 2400 K-ás értékhatárt tetemesen fel akarja emelni. Ez ellen természetesen az orvosok folytatják a legerősebb harcot. Ezért nagy meglepetésként hat az osztrák orvosszervezetek birodalmi szövetségének november havában megtartott kongresszusán a szociális biztosítás tárgyában hozott határozat, mely végső esetre érdekes kompromisszumot javasol az orvosok részéről. Az elfogadott határozat következőleg szól: „A szociális biztosítási parlamenti bizottság határozatai lehetővé teszi, hogy a szociális biztosítás az egész nem önálló és önálló kereső középosztályra kiterjesztessék. A kényszerbiztosításnak ilyen korlátlan kiterjesztése az orvosokra elfogadhatatlan; az orvosi kar tehát minden eszékört fel kell, hogy használjon ezen javaslatok törvényerőre emelkedésének megakadályozása végett; ha ez még sem sikerülne, úgy az orvosi kar a 2400 koronánál nagyobb javadalmazású személyekre vonatkozólag a pénztárakkal nem fog szerződést kötni. Szerződés kötés csak akkor lesz lehetséges, ha a törvény a 2400 koronánál nagyobb javadalmazású alkalmazottakat s a 3600 K-ig terjedő javadalmazással bíró önálló személyeket és önként biztosítottakat egy külön csoportba foglalja össze, s ezen csoportra nézve a szabad orvosválasztás keresztülvitelét biztosítja az egyes orvosi szolgáltatásoknak az egyes községekben már érvényben levő orvosi tarifák szerinti díjazása mellett. Ezen csoport tagjai az orvosi díjazás fedezéséhez külön járulékkal járuljanak és csak egy heti várakozási idő után kapjanak keresetképtelenség esetén táppénzt.

Községi éjjeli örök biztosítási kötelezettség alá esnek. Több község tekintettel arra, hogy a községi éjjeli örököt a háztulajdonosok közvetlenül fizetik, azon álláspontra helyezkedett, hogy az éjjeli örök nem községi, hanem a házbirtokosok magánalkalmazottai s így biztosítási kötelezettség alá nem esnek. Az országos pénztár egy konkrét esetben erre nézve a következőket fejtette ki: Az éjjeli örök teendője *rendészeti*, és pedig községi belrendőri teendő, amelyet a község hivatott el-

sősorban ellátni, természetes, hogy ennek költségeit az 'elsősorban érdekelték, t. i. a háztulajdonosok kötelesek fizetni, az a körülmény azonban, hogy ők e fizetett természetben és közvetlenül a jogosultak kezéhez és nem a községi pénztárba szolgáltatják, az csak a régebbi és egyszerűbb állapotok fentartása, de semmi esetre sem teszi a belrendőri teendőt magánfeladattá, sem az éjjeli örököt magánalkalmazottakká. Bár a pénztár felterjesztésében nem említi fel mit kell tennünk, hogy az éjjeli örök a községtől nyert rendészeti hatáskört tartalmazó hivataluk átvételkor épen községi alkalmazotti jellegük nyilvánvalóvá tétele végett a községi hatóság kezébe esküt tesznek.

Annak bizonyítására, hogy a községi belrend és vagyonbiztonság fentartása eminenter községi teendő, s így a teendők ellátására alkalmazottak községi alkalmazottak, bárki fizesse is őket, szól a művelődéstörténetből meríthető ama tapasztalat, hogy a községek elsősorban rendészeti, védelmi szempontból alakultak a történelem folyamán, továbbá az érvényben levő magyar közigazgatási jognak az 1886: XXII. t.-c. 21. §-ában g) pont alatt olvasható ama rendelkezése, hogy a község „kezei a mezei-, a tűz- és közrendőrséget” és az ugyané törvény 130. §-ának 4. bekezdése, amely a község belrendőrségi kiadásairól szól s a m. kir. közigazgatási bíróság 1901. évi 486. sz. határozata, amely az éjjeli örök költségét belrendőrségi kiadásnak jelenti ki. Hogy ezeket a költségeket a község nem szedi be a házbirtokosoktól az 1886: XXII. t.-c. 130. §-a értelmében pótdadó alakjában, hanem a régi szokás maradványaként közvetlen fizetést enged, nem változtat az éjjeli örök teendőjének községi közjellegén s az ő községi alkalmazott voltukon. Maga ez & közvetlen fizetés sem egyéb, mint annak a régi, statútumokon és szokáson alapuló kötelezettségnek a megváltása, amely kötelezettségrel fogva az éjjeli örökös ellátása soros szolgálat szerint az összes községi férfilakosokat a honvédelmi kötelezettséghez hasonló általános kötelezettségként terhelte. Ez a szokás még különösen Erdély némely vidékén ma is megvan s szintén az éjjeli őri teendők közfunctió jellegét igazolja. (V. ö. még: Ipari Jogvédelem, 1911. évfolyam 6. sz. 10. old., 1911. évf. 17. sz. 10. old.; a községi pénztárakra nézve Munkásb. Közlöny 1912. évf.)

Németországból Magyarországra hazatért járadékosok járadékának felélése az új biztosítási törvény alapján. Az új német birodalmi munkásbiztosítási törvény szerint mindazok a külföldiek, akik Németországból nem önként, de nem büntető ítéleten alapuló kiutasítás miatt távoztak, a részükre már előzőleg megállapított baleseti, aggkori vagy rokkantsági járadék élvezetében maradnak, mely járadék helyett nekik végkielégítés csakis beleegyezésükkel adható. A birodalmi biztosítási törvény életbeléptetési törvénye értelmében pedig mindazok, kiknek járadékigénye Németországtól való távollétük folytán az régi törvény szerint nyugszik, az új törvény életbeléptével az életbelépés napjától kezdve feléled. Ennek folytán lehetővé válik, hogy magyar állampolgárok, kik Németországból nem önkéntes (pld. foglalkozás hiány miatt, kiutasítás, stb.) eltávozásuk folytán nem élvezték a részükre ott már megállapított járadékot, az aggkori vagy rokkantsági járadéknak 1912 január 1-étől kezdve (ekkor lépett életbe az aggkori és rokkantbiztosításról szóló része a törvénynek) a baleseti járadéknak pedig 1913 január 1-étől (balesetbiztosítási rész életbelépésének napja) kezdve ismét élvezőivé váljanak. Az osztrák állampolgárokra nézve ugyanez a helyzet, s az osztrák belügyminisztérium kiindulva abból, hogy az érdekelt sze-

mélyek a járadékra való újabb jogosultságukról mit sem tudnak, 4005/912. sz. a. rendelettel hívta fel a hatóságokat, hogy kutassanak azután, vajjon nincsenek-e területükön ilyen polgárok s ezen kutatásnál vegyék igénybe a kórházak, gyógyintézetek, szegényházak, rokkantházak és elmeorvosintézetek segítségét. A kikutatott igényjogosultaknak azután járadékuk visszanyerése végett a rendelet szerint mindenben kezükre kell járni. Az igény az eredeti határozattal és egy meghatalmazással felszerelt részletes beadványban azon cs. és kir. konzulátusnál jelentendő be, amelynek kerületében ia járadékot annak idején megállapító „Berufsgenossenschaft” vagy rokkantbiztosító intézet fekszik. Tekintve azt az élénk munkásforgalmat, mely köztünk és Németország között fennáll s különösen a nyári hónapokba való munkateljesítésre Németországba távozó hazai munkások nagy tömegét, nálunk is kívánatos volna, hogy a belügyminisztérium, – mely erre a szegényügy országos adminisztrálásánál fogva illetékes – már a szegényügyi terhek csökkentése érdekében is az osztrák belügyminisztériumhoz hasonló rendeletet bocsásson ki. Addig is, míg ez megtörténik, a fentieket olvasóink közül a munkásbiztosító pénztáraknak és munkásszervezeteknek figyelmébe ajánljuk.

Választott bíróság megítélhet-e oly táppénzt, mely még nem esedékes? A pénztári tag 1912 március 11-étől április 2-ig terjedő időre a pénztártól táppénzt kapott, ekkor a pénztár a segélyezést beszüntette azon orvosi vélemény alapján, hogy igénylőnek gyógykezelésre ugyan szüksége van, azonban kívánatos, hogy a munkát vegye fel, mert ez állapotán javítana. Igénylő a választott bírósághoz felebbezván, a bíróság a június 25-én tartott tárgyaláson az orvosszakértő véleménye alapján bizonyítottanak vette, hogy igénylő április 10-e óta ismét állandóan beteg s *hogy betegsége még 2–3 hónapig, tehát augusztus 10-éig mindenestre eltart, s ez alapon úgy ítélte, hogy a pénztár köteles az április 10-étől június 25-éig terjedő időre esedékessé vált táppénzt és a június 26-ától augusztus 10-éig számított 46 napon át esedékessé váló táppénzt 3 nap alatt, illetve az esedékesség napján fizetni.* Az országos pénztár kérdést intézett a perben szerepelt ker. pénztárhoz, vajjon az ítéletet megfeleltette-e. A ker. pénztár közölte, hogy felebbezéssel nem élt s kérte az országos pénztár értesítését, hogy mily alapon tartotta volna az ítéletet megfeleltetendőnek. Az országos pénztár következőleg válaszolt:

W. J. betegségélyezési perére vonatkozó 62.192 k. s. 1912. sz. felterjesztésére értesítjük, hogy a választott bíróság a jog szerint még esedékessé nem vált, a pénztár által a T. értelmében még el nem bírálendő betegségélyezési követeléseket meg nem ítéltet. A bíróság legfeljebb megállapíthatta volna, hogy a segélyezési időtartam augusztus hó 10-én jár le, de azt, hogy a tag addig munkaképtelen lesz, s hogy a pénztár addig az időig fizetni köteles a táppénzt, ki nem mondhatta, annál kevésbé, mert a tárgyalás napja utáni időre vonatkozó táppénz kérdésében a pénztár nem határozott, s a T. 55. §. 1. bekezdése értelmében még nem is volt köteles határozni, s így a választott bíróságnak perjogi szempontból sem nyílt hatásköre arra, hogy ezen igény tárgyában döntsön.

Amennyiben a bíróság a tag megnyugtatója és ezzel gyógyulásának' előmozdítása érdekében Szükségesnek találja, hogy előre biztosítsa a tagot a segélyek további élvezéséről, ezt megteheti az indokolásban olyképen, hogy azon véleményének ad kifejezést, miszerint a tag továbbra is oly állapotban lesz, melynek alapján a segélyt igényelhetni fogja, de ítéletet végre-

hajtható jogi parancsot még le nem járt igényére nézve ki nem bocsájthat.

A jövőben hasonló esetekben a beállható bonyodalmak elkerülése végett a fentieknek megfelelő eljárásra igyekezzenek a bíróságot birni, s ha a bíróság mégis jogilag előre köteleznél a pénztárt egy még le nem járt, a pénztár által el nem bírált betegségélyezési igény teljesítésére, úgy kívánatosnak tarjuk, hogy a kérdés tisztázása érdekében – a tagnak az esedékességkor esetleg valóban jogosnak mutatkozó igénye kielégítése mellett is – az állami hivatalhoz felebbezéssel éljen.

Az aggkori biztosítás keresztülvitele Franciaországban. Emlékeztet az a nagy akció, melyet a syndikalisták tavaly tavasszal az aggkori biztosítási törvény ellen megindítottak, is mely odairányult, hogy az 1911 július 1-én életbelépő törvényben előírt bejelentési kötelezettségnek az érdekeltek egyáltalán ne tegyenek eleget s ezzel a törvény végrehajtását hiúsítsák meg. Bár a syndikalista akció sok nehézséget okozott a francia kormányknak, a törvényt – igaz, hogy azóta eszközölt némi novelláris javítással – mégis az egész vonalon sikerült végrehajtania a mint az a legfőbb biztosítási tanács elé legújabbban terjesztett jelentésből kitűnik. 1912 április 1-én 7,179.799 volt a *biztosítottak száma*; ezek közül 6,755.678 volt kötelezőleg, 424.721 önként biztosítva. *Aggkori segélyben* már eddig is 41.195 személy részesült s az eddig kifizetett aggkori segély összege 6,142.731 frankra rug. *Özvegyi- és árvassegély eddig* 3421 esetben összesen 692.300 frank összegben fizettetett ki.

Pénztári tisztviselők viszonyai Németországban.

A „Zentralverband von Orstkrankenassen im Deutschen Reich” érdekes statisztikát adott ki 220 Orstkrankenasse tisztviselőinek viszonyáról. A 220 pénztárnak 2,387.569 tagja és 2877 alkalmazottja volt. Egy alkalmazottra tehát átlagban 830 tag esik; azon pénztáraknál azonban, melyek egyúttal a rokkantbiztosítás teendőit ellátják, csak 652 tag. Feltűnő, hogy általában a kisebb pénztáraknál több tag esik egy alkalmazottra, mint a nagy pénztáraknál. Németországban ezt azzal magyarázzák, hogy a pénztár terjedelmének növekedésével az ügyek ellátása komplikáltabb lesz, s a nagy pénztáraknál különben a pénztári intézmények az üdülőházak stb. révén sokkal tökéletesebben ki vannak építve s így több munkaerőt igényelnek. A munkaidő 28 pénztárnál 5-7½ óra, 180 pénztárnál 8 óra, 12-nél 9½ óra. Szolgálati szabályzat a statisztikában szereplő pénztáraknak csak részénél van. 72 pénztárnál, – tehát kereken %-résznél, – történt nyugdíjbiztosításról és a hátramaradottak ellátásáról gondoskodás. A fizetési viszonyok rendkívül különbözők. Az alkalmazottak túlnyomó része, még pedig 37%, 1300-1700 M. közötti jövedelemmel bír. A tisztviselők minimális javadalmazása a „Verband der Bureauangestellten” és a „Zentralverband der Orstkrankenassen” között megállapított tarifa szerint a legkisebb helyeken 1000 M., a nagyvárosokban 1300 M.

Felelős szerkesztő : Dr. LÁNCZI JENŐ.